

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra zoologie a rybářství

Využití Bachovy květové terapie u psů

Bakalářská práce

Autor práce: Kristýna Křížová

Vedoucí práce: prof. RNDr. Miroslav Barták, CSc.

© 2016 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Využití Bachovy květové terapie u psů" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 14. 4. 2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala prof. RNDr. Miroslavu Bartákovi, CSc. za jeho ochotu, čas, cenné rady a za konstruktivní připomínky k úpravě bakalářské práce. Dále také Markétě Tomanové, certifikované absolventce mezinárodního vzdělání BIEP, za umožnění dotazníkového šetření v okruhu jejích klientů využívajících Bachovu květovou terapii.

Využití Bachovy květové terapie u psů

Souhrn

Fytoterapie, tedy rostlinné lékařství, se zaměřuje na využití účinných látek rostlin a jejich následné aplikace do léčiv, či k přímé léčbě pacienta. Pacienti si v dnešní době žádají kombinaci jak klasické, tak i přírodní léčby, zvláště po zjištění, že používání syntetických léčiv může mít při dlouhodobém užívání nevratné vedlejší následky.

Oproti tomu přírodní léčba pomocí Bachovy květové terapie neprokázala žádné vedlejší účinky, či škodlivost, a to ani při nesprávném dávkování. Květovou terapii anglického lékaře Edwarda Bacha lze využít u člověka i zvířat a je zaměřena na obnovení rovnováhy emocionálních stavů, i problémového chování. Bach vytvořil systém 38 květů, které důkladně prozkoumal a zjistil jejich léčivé účinky. Domníval se, že více než nemoc, by měl být léčen pacient, a příčina, spíše než její důsledky. Za svého života Edward Bach předával své poznatky dále svým kolegům prostřednictvím přednášek a kongresů a laické veřejnosti v podobě svých známých děl. Díky spolupráci Edwarda Bacha a homeopatické firmy Nelsons bylo možné rozšířit Bachovy esence do celého světa. Tato tradice přetrvává dodnes, a to za dodržování stanovených postupů a návodů dle doktora Bacha.

Působení květových esencí je jedinečné v tom, že umožňuje prožít příslušné pocity a nepodléhat přitom ochromení nebo panice, jako je tomu u běžných uklidňujících prostředků či antidepresiv. Ty pouze potlačí vnímání, aniž by byl samotný problém nutně vyřešen. Výsledkem silných citových pout mezi majitelem a zvířetem bývá často přejímání našich nálad a stresu, právě zvířetem. Emocionální napětí může mít vliv na zdravotní problémy s behaviorální či nervovou složkou. Využití Bachovy květové terapie u zvířat je tedy vhodné, neboť obnovuje rovnováhu a harmonii skutečné povahy zvířete a léčí tak poruchy a onemocnění, která vznikla v důsledku soužití s člověkem.

Používání květových esencí je stále rozšířenější, zejména mezi holistickými či homeopatickými veterinárními lékaři a dalšími odborníky, včetně etologů. Bohužel, na rozdíl od homeopatických přípravků, u nichž byly provedeny rozsáhlé testy s léčením zvířat, u květových esencí jich proběhlo jenom pár, zda vůbec nějaké. Výstupní uvedené studie většinou pracují s placebo efektem a testování u lidských subjektů nepřineslo valné výsledky. Až několik posledních studií ukazuje, že minimálně na emocionální úrovni lze Bachovu květovou terapii dále zkoumat a rozvíjet.

Fytofarmacie si dala za úkol v nejbližší budoucnosti prozkoumat a ověřit tradiční léčení bylinami. Snad se totéž stane s Bachovou květovou terapií.

Použití esencí je široké, v kritických situacích je vhodné esence použít před veterinárním ošetřením a jako doplněk veterinární léčby. Esence lze užít přes dutinu ústní, což je nejčastější možný příjem květových esencí zvířetem, dále ve vodě či potravě, nebo jako postřík a koupel. Na správně zvolenou esenci reagují zvířata bezprostředně, reakce je však velmi individuální. Proto je také třeba zvolit jednotlivé květové esence pro konkrétního jedince, konkrétnímu problému. Edward Bach rozdělil svých 38 květů do 7 skupin, z nichž každá představuje jeden hlavní negativní postoj. Popis toho jaká esence koresponduje s jakým léčebným účinkem, a tedy léčbou problémového chování, je nezbytný, a dá se říci, že i stěžejní pro využití Bachovy květové terapie u psů.

Pro přiblížení této problematiky používá tato práce dotazníkové šetření, které bylo zaměřeno na zjištění povědomí o Bachově květové terapii u majitelů psů a jejím případném využití. Bylo zjišťováno nejčastější problémové chování, či zdravotní problémy, řešené pomocí Bachovy květové terapie a stejně tak dodržování doporučeného dávkování.

Klíčová slova: Bachova květová terapie, květové esence, fytoterapie, přírodní léčitelství, problematické chování psů

The use of Bach flower remedies in dogs

Summary

Fytoterapy, a plant medicine is focusing itself on using effective plant substances for their following application by drug making or as a direct distribution to the patient for curing. Patients are nowadays demanding a combination of classical and natural cure, especially after a number of evidences, which found that an extensive use of synthetic drugs can cause serious negative consequences.

On the contrary, when using natural cure of Bach flower therapy, no negative influences or harmfulness were proven – even with incorrect dosage. Flower therapy of an English doctor Edward Bach can be used for animals or humans and consists of regenerating of balance of emotional states – there fore even abnormal behavior. Bach created a system of 38 leaves, which he thoroughly examined to discover their healing effects. The only mixture which was prepared by doctor Bach in person is known as a Crisis essence. Bach believed that the actual patient and the cause of disease should be cured rather, than only the disease consequences.

During his life, Edward Bach has spread his findings further on to his colleagues on various lectures a congresses and also to a general public by the books, which he wrote. Thanks to the cooperation of Edward Bach and a homeopathic company called Nelsons, the Bach essences could be spread across the world. This tradition has persisted up to today times with every application of dr. Bach approaches and instructions.

The effect of flower essences is unique in way that makes it to possible to experience particular feelings without suffering from panic or shock – which usually occurs when using common tranquilizing mediums or anti-depressive drugs, that only suppress the perception without the problem itself being necessarily solved.

The outcome of strong emotional bindings between owner and its animal can be often described as a transition of our moods, stress, etc. onto our animal. Emotional tension can be a root cause of health problems with behavioral or nerve symptoms. The use of Bach flower therapy for animals can therefore be beneficial, because it regenerates balance and harmony of true animal temperament and cures diseases, which have originated due to living with human.

Using Flower Essence is still expanding, especially among holistic and homeopathic veterinarians and other experts, including ethologists. Unfortunately, unlike homeopathic products, in which have been done extensive tests with the treatment of animals, with Flower Essence there was only a few, if any at all. These output studies mostly work with the placebo effect and testing in human subjects did not bring general results. Recent several studies shows that at least on an emotional level, Bach flower therapy can be further studied and developed. In the near future Phytopharmacy made it its mission to explore and validate the traditional healing of herbs. Perhaps the same thing will happen with the Bach flower therapy.

Using essence is wide, in critical situations it is advisable to use the essence before veterinary treatment and as a supplement of veterinary treatment. Essence can be used directly in the mouth, which is the most common potential gain of Flower Essence by animal or also in water, food, baths and as a spray. On a properly chosen essence animals react immediately, however the response is very individual. Therefore it is also necessary to choose individual flower essences for a particular individual with a specific problem. Edward Bach divided his 38 blossoms into 7 groups, where each of them represents one of the main negative attitude. A description of which essence corresponds with which therapeutic effect and therefore treatment of problem behavior, it is necessary and we can say that even the use of Bach flower therapy with dogs is crucial.

To approach this issue, this work uses a survey, which was focused on finding the awareness of Bach Flower Therapy dog-owners and its possible uses. The most common problem behavior or health problem was examined and solved with Bach flower therapy, as well as adherence to the recommended dosage.

Keywords: Bach flower remedies, flower essences, fytoteraphy, natural medicine, problematic behaviour in dogs

Obsah

1	Úvod.....	10
2	Cíl práce	11
3	Literární přehled.....	12
3.1	Fytoterapie a Bachova květová terapie	12
3.1.1	Fytoterapie	12
3.1.2	Bachova květová terapie	15
3.1.3	Doktor Edward Bach	16
3.1.4	Květové esence	18
3.1.5	Dohledatelné studie.....	19
3.2	Počátky fytoterapie a Bachovy květové terapie.....	22
3.2.1	Historie fytoterapie	22
3.2.2	Květové esence v minulosti	23
3.3	Příprava a použití květových esencí	24
3.3.1	Příprava Bachových květových esencí	24
3.3.2	Skladování	26
3.3.3	Dávkování	26
3.3.4	Použití	27
3.3.5	Účinky léčby	28
3.4	Seznam květových esencí a jejich využití u zvířat/psů	29
3.4.1	38 květových esencí Edwarda Bacha.....	29
3.4.2	39. Krizová esence - Rescue remedy	53
4	Dotazníkové šetření.....	55
4.1	Seznámení s dotazníkem	55
4.2	Vyhodnocení dotazníku.....	56

4.3	Souhrn získaných dat	72
5	Závěr.....	73
6	Seznam použité literatury.....	74
7	Přílohy	77
7.1	Tabulky	77
7.2	Dotazník - Využití Bachovy květové terapie u psů.....	81

1 Úvod

V dnešní přetechizované a v mnoha ohledech také "jedové" době není žádnou novinkou, že se lidé opět snaží svým způsobem navracet zpět k přírodě a tedy i k léčení přírodními prostředky a to nejenom u sebe, ale i u svých domácích zvířat. Každý majitel psa řeší u svého mazlíčka odlišný problém, ať se jedná již o problém zdravotní, výcvikový či o problémové chování, kterým se tato práce prioritně zabývá.

Bachova květová terapie je metoda vytvořená lékařem Edwardem Bachem na počátku minulého století. Její pomocí lze u zvířete regulovat disharmonické duševní stavy nebo změny chování. Bachova terapie léčí příčinu potíží a nejen její důsledky. Jedná se o 38 květových esencí, které Edward Bach osobně prozkoumal a popsal a následně vytvořil přírodní a jednoduchý systém léčení, který byl původně určen člověku. Dnes se však začíná v hojně míře využívat také u zvířat.

Téma této práce jsem si zvolila, neboť jsem Bachovu květovou terapii u svého psa také využila, bohužel bez valného výsledku. Nejsem tedy žádným ortodoxním zastáncem této terapie, ale na vlastní oči jsem viděla u jiných psů v podstatě kouzelnou proměnu od problémového chování, přes výrazné zlepšení, až k celkovému vymizení nežádoucího chování. Při zpracovávání této práce jsem se dostala k této problematice daleko hlouběji a důkladněji a v rámci svého šetření jsem objevila zásadní chyby v prvním využití Bachovy květové terapie u svého psa. Je tedy pravděpodobné, že se na květovou terapii opět obrátím.

V přístupu odborné a laické veřejnosti existují propastné rozdíly ve využití této terapie. Nedostatek studií a výzkumů na důvěře Bachově terapii nijak nepřidává, je tedy na místě usilovat o důkladné prošetření této metody a jejím případným přínosu nejen ve veterinární medicíně.

2 Cíl práce

Cílem této práce je seznámit veřejnost s formou této přírodní terapie a jejího využití u zvířat, konkrétně u psů. Práce má za úkol přiblížit Bachovu květovou terapii, představit jejího objevitele, shrnout historii a samozřejmě také seznámit s principy, na kterých je květová terapie založena. Dále je zde probírána otázka fytotherapie, co by uznávané formy přírodní medicíny, neboť používané byliny ve fytotherapii se mohou prolínat také s terapií květovou. Práce se zabývá také otázkou nedostatečného vědeckého prozkoumání této metody, neboť to je hlavním důvodem, který ubírá Bachově terapii na důvěryhodnosti. S narůstajícím zájmem holistických veterinářů, ale i lékařů a jiných zdravotníků, v neposlední řadě samozřejmě také široké veřejnosti, je třeba se této problematice v budoucnu důkladněji věnovat.

Tato práce má za úkol přiblížit využití Bachovy květové terapie u psů, čehož jsem se snažila dosáhnout zpracováním dostupné literatury, sepsané od autorů zabývajících se touto metodou od počátku, dále od veterinárních lékařů využívajících Bachovu květovou terapii ve své praxi a v neposlední řadě také od odborníků zabývajících se fytotherapií a výzkumníků provádějících studie.

V druhé části se práce věnuje vlastnímu dotazníkovému šetření, jehož prioritou je zjistit, jaké povědomí o Bachově květové terapii vládne mezi veřejností a dále zda veřejnost tuto terapii u svých psů využívá. Na to navazuje další část dotazníku, kde je zjišťováno využití esencí pro konkrétní problémové chování u psů a s tím související účinnost daných esencí u konkrétních případů.

3 Literární přehled

3.1 Fytoterapie a Bachova květová terapie

3.1.1 Fytoterapie

Fytoterapie je zjednodušeně nauka o léčení rostlinami. Ačkoliv bylo rostlinné lékařství zpočátku vytlačeno moderní medicínou, v době, kdy člověk více věřil v techniku a výrobu syntetických léků, dnes se fytoterapie opět dostává do popředí veřejnosti. Díky vědeckým analýzám, které umožňují izolovat z rostlin účinné látky, a také díky studiím, které ukazují, že tyto látky dosahují u určitých onemocnění léčivých účinků, se dospělo k tomu, že nauka o léčení bylinami má své opodstatnění. I přes rozdíly se v současnosti klasická a přírodní medicína přiblížily a rostlinná léčiva se těší stále větší vážnosti. Pacienti žádají o kombinaci jak klasické, tak i přírodní léčby, čemuž je dnes nakloněna většina lékařů. (Iburg, 2008)

Vyšlo najevo, že syntetické léky mají také své stinné stránky. V akutních případech zachraňují životy, ale mohou také mít nevratné vedlejší následky. Ukázalo se, že používání syntetických léčiv má při dlouhodobém užívání vážné vedlejší účinky jako je poškození jater, ledvin nebo oběhového systému. Výsledky aplikace syntetických léků při chronických onemocněních byly velmi nedostatečné, stejně jako málo účinná léčba vlekých onemocnění oběhového, dýchacího nebo trávicího systému. (Stapór, 2004) Proto fytoterapie nachází své hlavní uplatnění při prevenci chorob a u chronických onemocnění. (Bodlák, 1998)

V dnešní době nemá léčivá bylina za úkol pouze pomáhat a léčit, ale měla by dodávat do organismu i potřebné chybějící látky jako jsou například některé stopové prvky. Z toho vyplývá, že některé byliny by měly být součástí výživy, jak tomu bylo již v minulosti. Pro příklad můžeme uvést kopřivu, která je vydatným a rychlým zdrojem železa. (Janča, 1995)

Dnešní bylinkářství se rozvinulo do dvou směrů. Prvním směrem je bylinkářství tradiční, nebo-li lidové, jehož základem jsou odvary a roztoky z jednotlivých bylin či jejich směsí. Působení je mírné a pomalé, ale bez jakýchkoliv vedlejších účinků. Zvyšují obranyschopnost a vyznačují se účinností u vlekých nemocí, neboť vyrovnávají či povzbuzují činnost systémů organismu. Tato terapie však vyžaduje systematickosti, trpělivost a čas.

Druhým směrem je bylinkářství v podobě moderních rostlinných léků, jejichž složky jsou čisté oddělené účinné látky. Vědci dokázali pro farmacii během několika posledních let z rostlin izolovat více než 400 účinných složek. (Stapór, 2004)

Účinné látky léčivých rostlin

Za farmakologické účinky léčivých rostlin jsou zodpovědné právě jejich obsahové látky, které mohou zároveň sloužit v lékařských výzkumech a to k nalezení a prokázání informací o tom, kde a jakým způsobem účinkují. Rostliny obsahují bohatou směs látek a jejich léčivé účinky tedy nejsou určeny jedinou sloučeninou. (Bühřingová, 2010) Část účinných látek léčivých rostlin byla již vědecky podchycena, ale mnoho látek je stále neznámých. (Iburg, 2008)

Nejvýznamnější skupiny obsahových látek léčivých rostlin představují éterické oleje, alkaloidy a glykosidy. Ke glykosidům patří antokyany, kumariny, digitalisované glykosidy, flavonoidy a hořčičné silice. Dále jsou to hořčiny a třísloviny, saponiny, slizové látky a salicin. (Bühřingová, 2010)

Éterické oleje nebo-li silice jsou směsi vonných těkavých látek. Všechny mají místně dráždivé účinky a působí dezinfekčně. (Iburg, 2008) Léčivé rostliny obsahující éterické oleje mohou na základě vůně podporovat odhlehování, uklidňovat, ničit choroboplodné zárodky, působit močopudně, zmírňovat záněty a podobně. S ohledem na výčet tohoto zlomku účinků je využití éterických olejů velmi rozsáhlé. Čisté éterické oleje jsou získávány pomocí destilace vodní párou. (Bühřingová, 2010)

Alkaloidy mohou být označovány jako "léčivé jedy". (Iburg, 2008) Rostliny obsahující alkaloidy jsou většinou jedovaté, řadí se k fytofarmakům se silnými účinky, ale také s výraznými vedlejšími účinky. (Bühřingová, 2010) Mezi známé alkaloidy patří například atropin, který se vyskytuje ve velkém množství v Rulíku zlomocném (*Atropa belladonna*). Psychoaktivní účinná látka může vést při dávce již 0,5 mg k psychomotorickému neklidu, zmatení, zlosti a těžkým záchvatům zuřivosti. (Iburg, 2008) Z tohoto důvodu jsou mnohé rostliny obsahující alkaloidy vázány na lékařský předpis a to ve formě hotových preparátů, které mají přesně stanovené dávky jednotlivých sloučenin. (Bühřingová, 2010)

Skupina **glykosidů** je značně rozsáhlá a spektrum jejich působení je velmi rozdílné a rozmanité. Všechny glykosidy mohou být štěpeny působením vody nebo enzymů. (Iburg, 2008)

Mezi nejznámější se řadí antokyanové glykosidy - antokyany. Jsou to přírodní barviva, která mají z hlediska složení velmi blízko k flavonoidům a tříslovinám. Léčivé rostliny obsahující antokyany tvoří součást výživové léčby na bázi prevence vzniku rakoviny. Kumarinové glykosidy bývají přítomny ve výchozích látkách postrádajících jakýkoli pach. Uvolňují křeče krevních cév, omezují otoky a záněty. Specifické kumarinové sloučeniny - furanokumariny - mají silně fototoxické účinky a jsou obsaženy například v petrželi, řebříčku či bolševniku. Digitalisované glykosidy mají významnou roli v léčbě srdeční nedostatečnosti. Rostliny obsahující tyto glykosidy jsou užívány pouze na lékařský předpis. (Bühřingová, 2010)

Hořčiny jsou látky chutnající hořce, mají různou chemickou strukturu a podporují vylučování slin a žaludeční šťávy. (Iburg, 2008) Účinné látky současně mírní nadýmání, brzdí kvasné a hnilobné procesy a zlepšují vstřebávání živin, vitamínů a minerálních látek. Hořčiny přispívají k regulaci rovnováhy mezi kyselinami a zásadami v těle. (Bühřingová, 2010)

Třísloviny jsou definovány jako bezdusíkaté látky obsažené v rostlinách, které mohou vázat bílkoviny a tvoří s nimi nerozpustné sloučeniny. Tím se tvoří ochranný koagulační film na sliznici či kůži, který brání pronikání vody a škodlivin a zvyšuje tím jejich odolnost. (Iburg, 2008) Mají stahující účinky, vysušují a zmírňují záněty, utišují povrchová krvácení a také podporují hojení ran. Třísloviny jsou na základě svých účinků podávány jako antidotum při otravě alkaloidy nebo těžkými kovy. (Bühřingová, 2010)

Saponiny zvyšují povrchové napětí tekutin a spojují vodu se vzduchem za vzniku mýdlové pěny. Dříve byly využívány jako čisticí a prací prostředky. Mají mnohostranné účinky, hlavně ale uvolňují hleny, a tím ulehčují odkašlávání. Kromě toho také působí močopudně a potopudně a podporují látkovou výměnu. (Bühřingová, 2010) Působí jako antibiotika a posilují imunitu. (Iburg, 2008)

Rostliny, které obsahují **salicin** ve vyšší koncentraci, rostou na vlhkých místech. Salicin se účinně využívá na nachlazení a revma, dále snižuje horečku, brzdí zánětlivé procesy a utišuje bolest. V játrech se salicin nejprve přeměňuje na svou účinnou formu, kterou je kyselina salicylová. Z tohoto důvodu se účinky neprojevují hned, ale až po 2 - 3 hodinách, vydrží však až dalších 12 hodin. (Bühřingová, 2010)

Dle Iburg (2008) patří mezi účinné látky rostlin také **vitamíny** a **minerální látky**. Z vitamínu významně přispívá vitamin C, a to k posílení imunitního systému, zatímco vitamin B hraje klíčovou roli při látkové výměně. Provitamin A - karoten, zase podporuje regenerační schopnost buněk a kladně ovlivňuje imunitu. Ve využití léčivých rostlin je kvantitativně nejdůležitější minerální látkou draslík, který ve vysokých dávkách působí močopudně. Některé rostliny jsou bohaté na vápník a hořčík, tyto prvky jsou důležité pro výživu kostí.

3.1.2 Bachova květová terapie

Květová terapie byla objevena anglickým lékařem Edwardem Bachem a nachází i v Evropě stále více příznivců. Porozumění této metodě má však dvě protilehlé strany. Ta první je založena na těch, kteří na vlastním těle a duši zažili účinek esencí a ta druhá na skeptících, kteří požadují důkaz účinku esencí dle současných vědeckých měřítek. Dějiny lékařství jsou však ovlivněny nejen nositeli Nobelových cen a jejich vědeckými objevy, ale právě také těmi, kteří byli duševními průkopníky a jejichž dílo vyplývalo z úhlu jejich vlastních pohledů. Například Carl Ludwig Schleich, Samuel Hahnemann a také Edward Bach. Naše lékařství by bez nich bylo jen velmi nekompletní. (Gleditsch, 2002)

Bachova květová terapie je metodou, jenž umožňuje obnovit rovnováhu emocionálních stavů. (Štapór, 2004) Bach vytvořil systém pro přípravu a použití třiceti osmi květů a jedinou směs známou jako Krizová esence. Každý z těchto květů důkladně prozkoumal, aby zjistil jeho léčivé účinky. Zatímco bylinky ovlivňují funkci fyzického těla, květové esence působí na jiné úrovni. Je to vlastně energetický otisk květu, ne květ samotný. Při léčení esencemi se na rozdíl od bylinek žádná část rostliny nepožívá. (Steinová, 2013)

Pro Bacha bylo reálnou příčinou choroby zkreslení spektra energetického pole těla, to se zpomaluje, a to vede k negativním psychickým stavům jako mohou být starosti, úzkost či netrpělivost. Tyto stavy vyčerpávají vitalitu jedince tak, že tělo ztrácí svou přirozenou odolnost a podléhá tak snadněji nákazám a onemocněním. (Graham et Vlamis, 1999) Primárním cílem a výsledkem doktora Bacha a jeho květové terapie je schopnost obnovit a znovu navodit základní postoj v každé lidské bytosti. (Scheffer, 2000)

V dnešní době většina lékařů s holistickým přístupem je toho názoru, že symptomy představují činnost životní síly v jedinci. Pozornost je věnována emocionálním a mentálním faktorům zdraví a je snaha pomoci tělu znovu získat harmonii. (Pitcairn et Pitcairn, 2003) Bach se správně domníval, že více než nemoc, by měl být léčen pacient, a příčina, spíše než její důsledky. (Graham et Vlamis, 1999)

Pomocí Bachovy květové terapie tedy lze u člověka i zvířete regulovat disharmonické duševní stavy nebo změny charakteru. Terapie byla původně určená pouze člověku, dnes se však aplikuje i na zvířata. Duševní harmonii nacházejí totiž psi v našem lidském světě jen stěží, musejí se většinou podřizovat vůli svého pána. Stejně jako u lidí, může i zvířeti negativní psychický stav bránit v uzdravování či uspořádat projev onemocnění. (Stein, 2011)

Tato terapie je založena výhradně na originálních přípravcích, které jsou vyráběny v severní Anglii z divoce rostoucích tamních rostlin. (Stapór, 2004) Bylinkáři dávno věděli, že nejvíce pomáhají bylinky rostoucí přímo v našem okolí. Na světě jsou tisíce léčivých rostlin, z nichž každá má svůj vlastní energetický léčivý potenciál. (Stein, 2012)

Bachovy esence jsou používány po celém světě mnoha veterináři, lékaři a dalšími zdravotníky, kteří by o ně měli jen malý zájem, pokud by v jejich používání neviděli výsledky. Například na Kubě jsou Bachovy květové esence začleněny do národního zdravotního systému. I přes miliony spokojených uživatelů jsou tyto esence stále předmětem diskuze, a to hlavně v konvenčním zdravotnictví, kde stále existuje jistý odpor při představě, že by snad tyto malé lahvičky mohly obsahovat skutečně něco hodnotného. (Scott et Mariani, 2007)

3.1.3 Doktor Edward Bach

Narodil se 24. září roku 1886 nedaleko Birminghamu, v hrabství Warwickshire. Po skončení studií na škole v Moseley se Bach rozhodl pro studium medicíny. V roce 1906 nastoupil na univerzitu v Birminghamu a roku 1912 ukončil svá studia medicíny v Londýně s diplomem MB, později roku 1914 s lékařským diplomem. Během studií se u něho objevovaly menší zdravotní problémy, kterým však nevěnoval pozornost, neboť jeho touha po poznání a objevování souvislostí mezi nemocí a zdravím, byla silnější. Svou slabost se snažil překonat prací, která mu přinášela radost a vnitřní naplnění. V té době pracoval v nemocnici, kde zakončil svá studia jako bakteriolog.

V roce 1913 se poprvé oženil, jeho manželka však zemřela na záškrť. Bach v létě 1917 při své práci v laboratoři zkolaboval a s vnitřním krvácením byl nucen se podrobit vážné operaci. Lékaři mu dávali jen malou šanci na přežití, v řádu několika měsíců. Bach však cítil, že před ním stojí ještě velká práce a jeho osud není naplněn.

Doktor Edward Bach velmi brzy zjistil, že každý pacient má jinou reakci na totožnou nemoc a naopak stejný způsob léčby vyvolává u každého pacienta odlišné reakce. Individualita jedince se tak stala hlavním cílem jeho lékařské práce.

Po zotavení z vlastní nemoci pracoval Bach jako bakteriolog a patolog. V březnu roku 1919 nastoupil do Londýnské homeopatické nemocnice a právě zde se poprvé setkal s prací Samuela Hahnemanna, který ve své době přišel s naprosto novým konceptem původu nemoci a jejího léčení. (Michel, 2012)

Homeopatický lék byl v té době, před příchodem antibiotik, mnohem více přijímaný jako tradiční forma léku, než je tomu teď. (Scott et Mariani, 2007) V této nemocnici našel Bach potvrzení, že střevní bakterie, které sám již objevil a definoval, jsou identické s právě Hahnemannovým popisem psoriatického miasmatu. Toto vedlo Bacha k přípravě homeopatických očkovacích látek, tzv. homeopatických nosod, které se podávaly orálně. Do té doby se veškeré očkovací látky podávaly injekčně. Tyto nosody jsou známé a dodnes používané v medicíně. Doktor Bach však s tímto úspěchem nebyl spokojen, zjistil, že ne všechny nosody lze využít u chronických onemocnění. To byl důvod, proč i nadále hledal další čisté a přírodní prostředky k léčbě.

Své poznatky předával dál svým kolegům prostřednictvím různých přednášek a kongresů. Roku 1930 napsal jedno ze svých známých děl *Uzdrav se!* (Heal Thyself), ve kterém na svou dobu uvedl revolučním způsobem nástin pravých příčin nemocí. Jeho dalším významným pojednáním v roce 1932 bylo dílo *Osvobod' se!* (Free Thyself), ve kterém se snažil podat jednoduchý nástin smyslu života a těžkostí, které ho provází a dle Bacha jsou výzvou k hlubšímu chápání vlastního bytí. V tomto díle představil prostředky, které mohou tyto těžkosti napravit, ne-li zcela odstranit. (Michel, 2012) Nemoc byla v Bachově podání brána tak, že má užitečný účel, a to poukázat, že je třeba nejen něco změnit, ale hlavně ukázat způsob jakým je třeba to změnit. (Barnard, 2004) Ve stejném roce Bach napsal také knihu *Dvanáct léčitelů* (The Twelve Healers), v níž rozebral účinky jednotlivých květů a z nich vyrobených esencí v souvislosti s emocemi a postoji.

Bach celý svůj další život neúnavně pracoval, objevoval nové rostliny, z kterých připravoval esence, psal články do časopisů, přednášel a ošetřoval pacienty. Zájem o jeho práci narůstal, pacienti si žádali esence i ze vzdálenějších míst a tak vznikla spolupráce mezi doktorem Bachem a homeopatickou lékárnou Nelsons v Londýně. Bach dodával svou mateřskou tinkturu do Nelsons, kde byla tinktura dál rozlévána do zásobních lahviček. Tato tradice přetrvala až dodnes. Mateřská tinktura pro originální Bachovy esence se stále ručně připravuje v Bachově centru v Mount Vernonu, a je dále rozdělována do zásobních lahviček v homeopatické firmě Nelsons, za dodržování stanovených postupů a návodů dle doktora Bacha. Esence jsou z tohoto místa rozšiřovány do celého světa.

V roce 1935 objevil Edward Bach dalších 19 rostlin a připravil z nich další esence. Následujícího roku považoval Bach svou práci za dokončenou a předložil tak jednoduchý a účinný způsob, kterým si jedinec může pomoci zbavit se svých problémů a neduhů. V listopadu roku 1936 doktor Edward Bach umírá na srdeční selhání ve městě Didcot. (Michel, 2012)

3.1.4 Květové esence

Bachovy květové esence tvoří uzavřený systém 38 různých léčivých bylin, které doktor Bach přiřadil k 38 charakteristikám duševního stavu. K esencím se řadí také tzv. Krizová esence, kterou tvoří kombinovaný koncentrát tvořený z pěti květových esencí - Slíva třešňová, Bílá lesní réva, Netýkavka žlázonosná, Devaterník penízkovitý a Snědek okoličnatý. (Stein, 2011)

Květové esence jsou nositeli emocionálních stabilizátorů a lze je využít k potlačení strachu, starostí, deprese nebo hněvu. Esence pomáhá uživateli danou emoci pocítit a následně ji zvládnout. Působení je jedinečné v tom, že umožňuje prožít příslušné pocity a nepodléhat přitom ochromení nebo panice, oproti běžným uklidňujícím prostředkům nebo antidepresivům, které pouze vnímání potlačí, aniž by se samotný problém nutně vyřešil. (Schwartz, 2002) Květy mohou být využívány k dosažení silných léčebných efektů stejně jako bylinné přípravky v naturopatické medicíně. (Virtue et Reeves, 2013)

Základním principem při používání květových esencí je myšlenka, že stavy mysli jsou prvotní příčinou onemocnění. I proto je osobnost a povaha hlavním ukazatelem při jejich správném používání. Toto vede k otázce, zda je vhodné použít květové esence u zvířat. (Graham et Vlamis, 1999)

Již Darwin (2006) ve své knize Původ člověka tvrdil, že: *"Smysly, nejrůznější pocity a schopnosti, jako je láska, paměť, pozornost, zvědavost, napodobování, usuzování atd., jimiž se člověk vychloubá, je možné najít v zárodečné nebo někdy dokonce ve zcela rozvinuté podobě u nižších živočichů"*. Také zdůrazňuje, že vyšší živočichové projevují stejné základní pocity jako člověk a uvádí příklady jenž toto dokládají.

Květové esence u zvířat

Většina zvířat si vytváří se svým majitelem silná citová pouta. I to je důvodem, proč je zdraví našich zvířat výrazně ovlivněno našimi emocemi. Pro zvíře je důležité naladit se na emocionální projevy svého pána, neboť kromě několika povelů a reakce na své jméno, zvířata spoléhají právě na emocionální signály, jenž jsou vysílané námi. Výsledkem tohoto propojení často bývá, že zvíře na sebe přejímá naše nálady, stres a podobně. Emocionální napětí může mít vliv na zdravotní problémy s behaviorální či nervovou složkou. (Pitcairn et Pitcairn, 2003)

Tento fakt pouze dokládá vhodnost použití květových esencí, které obnovují rovnováhu a harmonii skutečné povahy zvířete a léčí tak poruchy a onemocnění, která vznikla v důsledku soužití s člověkem. Používání esencí u zvířat však vyžaduje systematické a objektivní pozorování zvířecího chování a situací, ve kterých k němu dochází. (Graham et Vlamis, 1999) To je možná důvodem, proč se lidé častěji u zvířat obrací ke Krizové esenci, než k namíchání esencí na míru. (Ball, 2013) Vždy je třeba pečlivě přemýšlet, co mohlo vyvolat změnu v chování psa. Tím lze nejlépe odhalit přesnou příčinu problému a následně vybrat vhodnou esenci tak, aby byla co nejúčinnější a pomohla zmírnit daný problém. (Scott et Mariani, 2007)

Milovníci zvířat také oceňují, že při výrobě či vývoji květových esencí nedochází k žádným testům na živých zvířatech, tak jako v mnoha případech klinické nebo farmaceutické léčby. (Graham et Vlamis, 1999)

Otázkou stále zůstává, zda mohou tyto esence u zvířat účinkovat. Bohužel, na rozdíl od homeopatických přípravků, u nichž byly provedeny rozsáhlé testy s léčením zvířat, u květových esencí proběhlo jenom pár, zda vůbec nějaké. Používání květových esencí je však v rozvinutých zemích stále rozšířenější a to zejména mezi holistickými či homeopatickými veterináři a dalšími odborníky na poruchy zvířecího chování. Existuje tedy množství neoficiálních důkazů, jenž dokládají účinky při léčení zvířat a většina z nich je uváděna odborníky pracujícími v těchto oborech. (Graham et Vlamis, 1999)

3.1.5 Dohledatelné studie

Přírodní medicína je stále vyvíjející se vědou. Postupně jsou shromažďovány data a studie, které mají za úkol podpořit žádost o zařazení jednotlivých částí přírodní medicíny do medicíny klasické, i veterinární. Použití bylinných přípravků u domácích zvířat bohužel není stále podrobně prozkoumáno a z toho to důvodu jsou doporučené dávky přípravků založeny na extrapolaci lidských údajů. Použití veterinárních textů je skoro nemožné, neboť nebyly provedeny téměř žádné studie u zvířat. Naštěstí počet veterinárních odborníků v oblasti přírodní medicíny narůstá, a to zejména v Severní Americe, Evropě, ale i mimo ni. (Schwartz, 2008)

Coxon (1989) již ke konci 20. století uvedl, že častější používání květových prostředků, oproti jiným terapiím, naznačuje jejich vzrůstající popularitu a hodnotu, s jakou jsou vnímány. Nicméně mechanismus jejich účinku zůstává tajemný.

Mantle (1997) uvádí, že prozatím neexistují žádné souhlasné ani spolehlivé údaje podporující účinnost Bachovy květové terapie mimo placebo efektu. Rada pro výzkum alternativní medicíny (RCCM) dosud nezveřejnila žádné výzkumné studie o Bachově květové terapii a není zřejmé zda je to z důvodu nedostatku finančních zdrojů, či něčeho jiného. Nicméně je jasné, že výzkum této terapie by bylo velmi užitečné a důležité uskutečnit, neboť je třeba zvýšit důvěryhodnost terapie a zesílit její začlenění v ortodoxní zdravotní péči.

Jako celá řada dalších doplňkových terapií je návrh vhodné metodiky na posouzení účinnosti Bachovy květové terapie velmi obtížné sestavit. V neposlední řadě je to také proto, že lék má okamžitě působit na emocionální stav. Není snadné sledovat měnící se stavy nálad a toto působení spojovat s určitým lékem, esencí. Nicméně stoupající popularita Bachovy terapie naznačuje, že je třeba hledat vhodné výzkumné nástroje a provádět testy. Bylo by smutné přijít o potenciálně cennou terapii v medicíně na základě nedostatku výzkumů.

Jako první je možné uvést paralelní, randomizovanou studii, o účincích Bachovy květové terapie, která byla zaměřena na měření míry úzkosti. Úzkost byla měřena pomocí standardního testu a po první fázi testování nebyl odhalen žádný významný rozdíl mezi skupinou, kde byly podávány Bachovy esence a skupinou, kde bylo podáváno placebo. Autoři tak dospěli k názoru, že Bachovy květové esence neměly v této studii žádný specifický účinek. (Walach et al., 2001)

Cílem další randomizované studie bylo zkoumat účinnost Krizových esencí známých jako záchranný lék. Studie přezkoumávala úzkost jinak zdravých studentů vysokých škol. Do studie bylo přijato 100 studentů ve věku 18 - 65 let, kteří byli zapsáni na zkoušky v období května až července roku 1998. Účastníci byli náhodně vybíráni a byly jim podány 1 - 4 dávky Krizových esencí, či k nerozeznání stejné placebo, v rozmezí 1. - 7. dne experimentu.

Hlavním cílem studie bylo přezkoumat nahlášenou úzkost, která byla kvantifikována pomocí 40 položek. Čtyřicet pět procent dobrovolníků studii dokončilo - 21 subjektů s podávaným záchranným lékem a 24 subjektů s podávaným placebem. Hlášení úzkosti podle oficiální škály STAI nevykazovalo rozdíly mezi skupinou, kde byly podávány esence a kde placebo. Stejně tak nebyly zaznamenány rozdíly mezi pohlavími.

I přesto však bylo zjištěno z individuálních zpráv o úzkosti od účastníků, že úzkost byla nižší u mužů, než u žen při zápisu. Osm dní před zkouškou muži hlásili významně nižší úroveň úzkosti, ale večer před zkouškou nebyly identifikovány žádné významné rozdíly. Usuzuje se, že Krizové esence neměly žádné specifické účinky pro léčbu úzkosti za těchto testovacích podmínek. (Armstrong et Ernst, 2001)

Ernst (2002) uvádí, že během britského výzkumu přezkoumání Bachových extraktů ukázaly dvě studie klinický přínos, který však nebyl považován za platný, neboť ve výzkumu byly konstrukční nedostatky. Další dvě studie, které byly řízeny pomocí placeba s minimálním možným zkreslením dle náhodného výběru, neobjevily žádné prokazatelné účinky nad rámec placebo efektu.

Mezitím jedna z nejnovějších studií, týkající se využití Bachovy květové terapie při zmírnění bolesti, přináší nové výsledky. Jedná se o kritickou analýzu zkoumající terapeutickou hodnotu přesahující placebo efekt a potenciál Bachovy květové terapie jako psychologické metody úlevy od bolesti. Tato studie má za úkol zjistit jak jedinci mající bolestivé stavy reagovali na terapii. Z 384 zkoumaných subjektů trpělo 41 bolestí. Z toho 46 % cítilo zmírnění bolesti a v 49 % fyzický pozitivní výsledek znám nebyl. V 88 % bylo hlášeno emocionální zlepšení.

Závěr studie uvádí, že použití Bachovy květové terapie přineslo pozitivní emocionální změny u většiny klientů. Je obtížné učinit definitivní závěr ohledně významu terapeutické hodnoty při mírnění bolesti, výsledky jsou však povzbudivé. Hlavně při mírnění negativních emocí, podpoře pozitivních myšlenek u klientů s emocionálními problémy. Bachova květová terapie má tedy vypovídající hodnotu jako terapeutický prostředek k tišení bolesti a tato terapie je dále hodna náležitého kvalitativního a kvantitativního šetření. (Howard, 2007)

Poslední studie je z roku 2014 a jedná se o experimentální randomizovanou studii zaměřenou na vliv Bachovy Krizové esence při odstranění a kontrole rizikových faktorů kardiovaskulárního onemocnění u potkanů. Bylo vybráno 18 potkanů, kteří byli náhodně rozděleni do 3 skupin po 6 zvířatech, kterým bylo podáváno buď 200 µl vody (skupina A, kontrolní), nebo 100 µl Bachovy květové esence (skupina B), nebo 200 µl Bachových esencí (skupina C), a to každé 2 dny, po dobu 20 dní. Všechna zvířata byla krmena standardní stravou a vodou, kterou měli k dispozici neomezeně. Každé dva dny byl kontrolován objem moči, hmotnost stolice a příjem potravy.

Dvacátý den byly provedeny zkoušky na glykémii, hyperurikémii, triglyceridů, hustotu lipoproteinu cholesterolu a celkového cholesterolu, dále byla vyhodnocena anatomie srdce, jater a ledvin. Data byla analyzována pomocí Tukeyho testu se stupněm významnosti 5%.

Výsledky neobjevily žádné významné rozdíly v příjmu potravy, hmotnosti výkalů, objemu moči či hladiny kyseliny močové mezi všemi skupinami. Skupina C měla výrazně nižší přírůstek tělesné hmotnosti než skupina A, a nižší glykémii ve srovnání se skupinami A a B. Skupiny B a C měly významně vyšší hladinu HDL cholesterolu a nižší hodnoty triglyceridů než u kontrolní skupiny. Zvířata měla mírnou jaterní steatózu, ale bez poškození srdce nebo ledvin. Závěr studie zaznamenává, že Bachova květová terapie prokázala účinnost při kontrole glykémie, triglyceridů a HDL cholesterolu a může tedy sloužit jako strategie pro snížení rizikových faktorů kardiovaskulárního onemocnění u potkanů. Tato studie poskytuje předběžné údaje pro prokázání působení biologických účinků Bachovy květové terapie. (de Carvalho Resende et al., 2014)

3.2 Počátky fytoterapie a Bachovy květové terapie

3.2.1 Historie fytoterapie

Mnohaleté archeologické výzkumy prokázaly, že kolébkou lékařských věd byl starověký Egypt. O stavu lékařství v údolí Nilu vypovídají dochované nápisy a kresby na stěnách svatyní, papyrusy a informace v dílech Herodota a Plinia Staršího. Velmi cenný zdroj vědomostí poskytuje tzv. Ebersův papyrus, který byl sepsán kolem roku 1550 p. n. l. (Štapór, 2004) Dílo obsahuje informace o více než 500 přírodních látkách obsažených ve více než 800 recepturách. Lze se zde dočíst, že česnek či cibule byli používány jako přírodní antibiotikum, ředkev bývala používána na dýchací potíže a mořská cibule na vodnatelnost. (Iburg, 2008)

Rozvinuté znalosti medicíny měli také Asyřané a Babyloňané, kteří znali okolo 250 léčivých surovin rostlinného původu. Když padla moc Babylonu, Asýrie i Egypta, převzali lékařské znalosti starověcí Řekové a tím zahájili rozvoj lékařských věd na evropském kontinentě. Již v Homérově Iliadě lze nalézt popis léčení Achilleových ran pomocí byliny řebříčku.

Hippokrates, který žil v Řecku na přelomu 5. a 4. stol. př. n. l., a na kterého se odvolává lékařská přísaha, byl velmi schopným lékařem a autorem spisů sebraných do tzv. Corpus hippocraticum. Zde je popsáno více než 200 léčivých rostlin a 300 surovin k výrobě léků. (Stapór, 2004) Dalším důležitým antickým dílem týkajícím se léčivých rostlin je pětidílná Materia Medica, od Pedani Dioskurida. Popisuje více než tisíc léčivých prostředků získávaných z rostlin, zvířat a minerálů. Až do 16. stol. n. l. byla tato kniha základem pro využití nauky o léčivých rostlinách. Zvláštností tohoto díla je to, že obsahuje výpovědi o účincích a toxicitě látek, které jsou díky moderním vědeckým poznatkům dnes ověřitelné. (Iburg, 2008)

Činitelem pro rozvinutí a ustálení bylinkářství byla také činnost středověkých klášterů. Novověk s sebou přinesl zájem o přírodu, Gutenbergův vynález knihtisku se přičinil o popularizaci vědy o léčích a léčivých rostlinách a tiskly se první herbáře, které plnily úlohu lékařských příruček.

Člověk dokázal využívat rostliny jako léčebný prostředek ve všech epochách. V dnešní době mají rostlinné suroviny dvojí význam. Zaprvé pro farmaceutický průmysl k izolování čistých přírodních sloučenin, které jsou účinnými látkami léků. Za druhé, jako bylinné směsi a léčebné přípravky z nich vyráběné, to znamená tablety, kapky, masti a další. Fytofarmacie si dala za úkol v nejbližší budoucnosti prozkoumat a ověřit tradiční léčení bylinami. (Stapór, 2004)

3.2.2 Květové esence v minulosti

K přípravě esencí používal Edward Bach dvě metody.

První z nich je **sluneční metoda**, ke které je zapotřebí skleněná mísa, naplněná nejčistší vodou, nejlépe z blízkého pramene. Sesbírají se květy dané rostliny a ty jsou položeny na hladinu vody tak, aby ji celou pokryly. Takto se zanechají na přímém slunci 3 - 4 hodiny. Následně jsou květy opatrně vyjmuty a voda nalita do lahviček tak, aby je zaplnila do poloviny. Lahve jsou následně doplněny brandy kvůli zakonzervování esence. Tyto lahve nejsou používány přímo k dávkování.

Touto metodou jsou tvořeny následující esence: Agrimony (Řepík), Centaury (Zeměžluč), Cerato (Rožec), Chicory (Čekanka), Clematis (Bílá lesní réva), Gentian (Hořec), Gorse (Hlodaš), Heather (Skotský vřes), Impatiens (Netýkavka žlázonosná),

Mimulus (Kejklířka skvrnitá), Oak (Dub), Olive (Oliva), Rock Rose (Devaterník penízkovitý), Rock Water (Voda z léčivých pramenů), Scleranthus (Chmerek roční), Wild Oat (Sveřep větevnatý), Vervain (Sporýš lékařský), Vine (Vinná réva), Water Violet (Žebratka bahenní), White Chestnut (Bílý/koňský kaštan).

Druhou metodou je **vaření** a byly jí vytvořeny zbývající esence a to tak, že byly povařeny půlhodiny v čisté čiré vodě. Scezená tekutina byla nalita do poloviny lahve a následně byla přidána brandy co by konzervant. Pro esenci Poupěte kaštanu (Chestnut Bud) jsou pupeny sbírány ze stromu kaštanu bílého, těsně předtím, než vypučí list.

U ostatních esencí by mělo být květenství používáno i s malými kousky stopky a je-li k dispozici, tak i s mladými čerstvými listy. Všechny tyto esence lze najít přirozeně rostoucí na Britských ostrovech, kromě Vinné révy (Vine), Olivy (Olive), a Rožce (Cerato), neboť jsou původem z jiných zemí. (Bach et Wheeler, 1998)

3.3 Příprava a použití květových esencí

Bach většinu květů, které používal, sbíral v jejich přirozeném prostředí, v různých oblastech anglického venkova. Výjimky tvoří už zmíněný Rožec, Olivy a Vinná réva. Své květové esence připravoval dvěma způsoby, jak bylo již psáno, sluneční metodou a vařením. Sluneční metoda byla využívána pro rostliny kvetoucí koncem jara a v létě, tedy v období, kdy je slunce nejsilnější. Oproti tomu vaření bylo využíváno pro květy stromů, keřů a rostlin, které kvetou počátkem roku a kdy není mnoho slunečního svitu. (Graham et Vlamis, 1999)

3.3.1 Příprava Bachových květových esencí

Postup přípravy květových esencí doktora Bacha, který byl popsán v kapitole "Květové esence v minulosti" je aktuální dodnes a proces přípravy mateřské tinktury probíhá v současnosti stále v Bachově původním domě, který je dnes sídlem Bachova centra v Mount Vernonu, v Anglii. (Michel, 2012)

Výrobu esencí lze rozdělit do tří etap. Zprvé je to příprava mateřské tinktury, zadruhé výroba zásobní lahvičky a v poslední řadě příprava užívací lahvičky. (Michel, 2012)

Všechny Bachovy léčivé květy jsou představovány jako základní přípravky. Jsou to vlastně výtažky z květů, které jsou konzervované pomocí alkoholu či octu. V momentě, kdy je výluh z květů hotový a esence nebude využita k přímé spotřebě, je nutné ji zakonzervovat. Tím je získána tekutina známá jako **mateřská tinktura**. (Howard, 1994)

Při výrobě **zásobní lahvičky** jsou použity dvě kapky mateřské tinktury, které se nakapou do zásobní lahvičky, kde je přítomna pramenitá voda a brandy, coby konzervant. Následně je zásobní lahvička zapečetěna a v této podobě jsou Bachovy květové esence rozšiřovány do celého světa. (Michel, 2012)

Z každé zásobní lahvičky lze připravit zhruba 45 **lahviček uživacích** (obrázek č. 1), čili **léčebných**. Tato se připraví tak, že se do 30 ml lahvičky přírodní pramenité vody, přidají dvě kapky zvolené esence či esencí. (Graham et Vlamiš, 1999) Doporučuje se použít maximálně šest až sedm esencí. Krizová esence, ačkoliv je složena z pěti květů, se v užívací lahvičce počítá jako jedna esence. (Michel, 2012) Při uložení v chladu zůstane užívací lahvička v pořádku přibližně 3 týdny. Jako konzervant lze opět využít lžičku brandy či jablečného octa. (Graham et Vlamiš, 1999)

Přestože ani jedna z rostlin, z kterých se Bachovy květové esence připravují není jedovatá a přípravky neobsahují žádné látky, které by mohli působit nepříznivě, je přesto jedna věc, kterou je třeba si uvědomit. Květové esence obsahují alkohol - brandy, coby konzervant, a ačkoliv se jedná o několik kapek, tak se přesto mohou objevit jedinci, kteří jsou citliví i na takto malé množství alkoholu. (Howard, 1994) V tomto případě se doporučuje místo kapky brandy použít ocet či glycerin. (Michel, 2012)

Obr. č. 1: Bachovy květové esence psa Aarona - užívací lahvičky (Křížová, 2016)

3.3.2 Skladování

Květové esence jsou dodávány v koncentrované formě v zásobních lahvičkách a pokud je jejich uložení správné, tak vydrží navždycky. (Graham et Vlamis, 1999) Esence, stejně jako lahvičky k užívání se nesmí skladovat v blízkosti elektrických přístrojů a zařízení. (Maly, 2002) Dále by neměly být vystaveny přímému slunečnímu záření a vysokým teplotám. Mezi ošetřením by lahvička měla zůstat vždy pevně zavřená. (Graham et Vlamis, 1999)

3.3.3 Dávkování

Bachovy květové esence jsou nejčastěji přijímány sliznicí dutiny ústní. Je třeba zdůraznit, že jen pravidelné užívání kapek zajišťuje úspěch. (Maly, 2002) Dávkování se liší dle konkrétní situace a druhu ošetřovaného zvířete, standardní dávka je 4 kapky. Více kapek neuškodí, ale je to zbytečné. (Graham et Vlamis, 1999) Lahvička o objemu 30 ml se zpravidla využívá až do konce. Individuálně je také třeba přistupovat k rozhodnutí, kolik jednotlivých esencí bude ve směsi obsaženo. (Maly, 2002)

Na první pohled se zdá, že existuje pouze 38 základních esencí, plus jedna Krizová esence, ale jejich kombinováním je možné vytvořit 293 000 000 individuálních kombinací. Na stejnou situaci bude několik, na první pohled podobných jedinců, reagovat velmi rozdílně. Proto se původní originální Bachovy esence nevyrábějí jako hotové směsi. Doktor Bach ve svém díle zdůrazňoval, jak je důležité respektovat individualitu a osobnost každého jedince. To je také důvodem, proč nikdy - kromě Krizové esence - nenavrhl žádnou jinou směs ani kombinaci esencí. (Michel, 2012)

Nenastoupí-li po využívání 30 ml lahvičky žádný výrazný účinek může to mít několik důvodů. Nejčastěji je to proto, že nebyly zvoleny správné esence a nebo doba užívání nebyla dostatečná. Je-li tomu tak možnosti jsou následující: trpělivě dál používat původní esence či zhotovit novou směs, nebo na několik dní nahradit první směs kombinací esencí se Sveřepem (Wild Oat), Cesmínou (Holly) a Rožcem (Cerato). Tato směs napomáhá k lepšímu rozpoznání problémů a zároveň k možnosti zvolit vhodnější kombinaci esencí.

I přes pozitivní účinek esencí je žádoucí při příznacích nemoci a těžkých duševních krizích vyhledat lékařskou pomoc. (Maly, 2002)

3.3.4 Použití

V kritických situacích je vhodné esence použít před veterinárním ošetřením a jako doplněk veterinární léčby. Pokud jsou příznaky pacienta vážné nebo není jasná povaha projevu, je nutné se co nejdříve poradit s veterinárním lékařem. (Graham et Vlamis, 1999)

Použití květových esencí se dělí na:

Přímo do úst

Esence jsou nakapány přímo na nebo pod jazyk zvířete, na jeho nos, kde je může sám olíznat, lze je namazat na dásně a pysky. Tato aplikace je nejvhodnější u poraněných zvířat, ve všech krizových situacích a při první pomoci. (Graham et Vlamis, 1999)

Ve vodě na pití, jiných tekutinách a potravě

Zvířeti esence můžeme nakapat přímo do misky s vodou, případně je možné zředěnou esenci vetřít zvířeti do ušních boltců nebo na polštářky tlapek, či nastříkat rozprašovačem do prostoru v místnosti. (Schwartz, 2002)

Květové esence se mohou přidat i do potravy nebo na vhodný pamlsek. Podávají se dvakrát denně, čtyři kapky, a to každý den, nejlépe ve stejnou dobu. U velkých psů jako je například dánská doga, irský vlkodav, bernardýn, by se mělo přidávat 6 kapek do pěti litrů vody.

Přidávání esencí do pitné vody však není příliš spolehlivé, nelze si totiž spolehlivě ověřit kolik vody, a jestli vůbec, zvíře přijalo. Tato metoda tedy dobře funguje u jedinců, kteří pravidelně ze své misky pijí a nebo pravidelně jedí. Metoda se doporučuje používat u zvířat, která nejsou léčena na akutní stav a která špatně reagují na doteky. (Graham et Vlamis, 1999)

Postřík

Několik kapek esence nebo esencí lze rozmíchat ve vodě a následně rozprášit na tělo či do vzduchu okolo zvířete. Metoda nejlépe působí u vyděšených zvířat, které není možné odchytit. Postříkání nosu zvířete ho může vyprovokovat k olizování. Je třeba postupovat opatrně, neboť některá zvířata mohou na postříkání negativně reagovat. Roztok, který sestává z několika kapek dané esence je možné použít lokálně přímo na bolestivých, zatuhlých a zanícených místech. Dále se dá použít na místa, kde lze cítit tep, na měkké části těla jako je pod pažemi nebo nohami, dá se vetřít do kůže nebo rozředěný nastříkat na kůži nebo srst. (Graham et Vlamis, 1999)

Koupele a omývání

Zvíře je vykoupáno nebo omyto ve vodě, v níž je přidáno několik kapek květové esence či esencí. (Graham et Vlamis, 1999)

3.3.5 Účinky léčby

Zvířata reagují na správně zvolenou esenci velmi bezprostředně. Účinek může být okamžitý, může se projevit dalšího rána, ale i daleko později. Je-li reakce příznivá, dávka by se měla postupně snižovat a to až do doby, kdy se žádné další zlepšení nedostavuje. Naopak, dojde-li ke zhoršení, esence by se měla podávat znovu po dobu pěti dní, případně se zvolí jiná, vhodnější kombinace esencí. (Graham et Vlamis, 1999)

V případě, že zvolíme "špatnou" esenci, tak nikdy nemůže způsobit žádnou škodu, ani nikomu ublížit. Esence pracují na energetické rovině, nevhodně vybraná esence tedy nebude rezonovat s emocí, kterou dotyčný potřebuje ošetřit. Bachovy květové esence jsou založené na čistě přírodní bázi, nejsou nijak toxické, ani návykové. (Michel, 2012)

Jak uvádí Bach et Wheeler (1998) : *"Jelikož jsou všechny tyto esence čisté a neškodné, neexistují žádné obavy z toho, že by mohlo být dodáno příliš mnoho nebo příliš málo, byť jen nepatrné množství esence je potřebné pro jednu dávku. Stejně tak nemůže žádná z těchto esencí uškodit, ani pokud by se ukázalo, že není správně vybraná pro daný případ."*

Vedlejší účinky

Květové esence je bezpečné používat samostatně, ve vzájemné kombinaci nebo společně s jinými léky a to včetně alopatických léčiv, ale i homeopatických přípravků. Esence jsou neškodné a předávkování jimi není možné. Žádné vedlejší účinky nejsou známy. Když je použita nesprávná esence, tak prostě nebude mít žádný účinek. Jediným problémem může být fakt, že květové esence jsou konzervovány alkoholem a zvířata často nesnáší jeho chuť.

Květové esence lze bez rizika kombinovat s jinými léčebnými postupy, jelikož neovlivňují jejich účinky. Jsou-li použity společně s jinou formou léčby, zejména jedná-li se o homeopatii, mohou působit jako významný katalyzátor uzdravení. (Graham et Vlamis, 1999)

3.4 Seznam květových esencí a jejich využití u zvířat/psů

3.4.1 38 květových esencí Edwarda Bacha

Květová terapie je léčením založeným na omezení negativního aspektu mysli a přetvořením v pozitivní, pomocí jedné z třiceti osmi esencí. V následující kapitole bude popsána každá z 38 květin doktora Bacha, a to včetně velmi stručné botanické charakteristiky. (Stapór, 2004)

Vždy bude uveden anglický název esence, neboť toto pravidlo zavedlo právě Bachovo centrum v Anglii. Veškerá literatura a texty v jakémkoliv jazyce uvádí esence právě pod anglickým označením. (Michel, 2012) Dále bude zmíněno české botanické jméno rostliny z níž esence pochází, latinský název a používaný název esence.

U některých rostlin bude uvedeno také využití ve fytoterapii. Bude popsán způsob účinku - tedy stav, který esence léčí či navozuje, a také příznaky v chování, které signalizují, kdy je vhodné esenci použít u konkrétního zvířete. Tyto informace vychází z údajů o případech, které byly získány při pohovorech s více než padesáti veterináři a dalšími odborníky na zvířecí etologii a zdraví ve Velké Británii a USA. (Graham et Vlamis, 1999)

Edward Bach rozdělil svých 38 květů do sedmi skupin. Každá skupina představuje jeden hlavní negativní postoj. (Michel, 2012) Toto rozdělení je zjednodušeně popsáno v tabulkách číslo 1 - 7. (příloha str. 77 - 80)

První skupinou je **strach**, kam patří rostliny jako je Devaterník penízkovitý (*Helianthemum nummularium*), Kejklířka skvrnitá (*Mimulus guttatus*), Slíva třešňová myrobalán (*Prunus cerasifera*), Topol osika (*Populus tremula*), Jírovec pleťový (*Aesculus x carnea*).

Druhou skupinu tvoří **nejistota**. Zde se uplatňují rostliny Olověnc Willmottův (*Ceratostigma willmottiana*), Chmerek roční (*Scleranthus annuus*), Hořeček nahořklý (*Gentiana amarella*), Hlodáš evropský (*Ulex europaeus*), Habr obecný (*Carpinus betulus*), Sveřep větevnatý (*Bromus ramosus*).

Do třetí skupiny se řadí **nezájem o své okolí** a rostliny - Zimolez kozí list (*Lonicera caprifolium*), Růže šípková (*Rosa canina*), Olivovník evropský (*Olea europaea*), Hořčice rolní (*Sinapis arvensis*), Jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum*), Plamének plotní (*Clematis vitalba*).

Osamělost je čtvrtou skupinou a patří sem Žebratka bahenní (*Hottonia palustris*), Netýkavka žláznatá (*Impatiens glandulifera*), Vřes obecný (*Calluna vulgaris*).

Pátá skupina se týká jedinců, kteří jsou **přecitlivělí na vlivy a názory ostatních**. Sem patří Řepík lékařský (*Agrimonia eupatoria*), Zeměžluč lékařská (*Centaureum umbellatum*), Ořešák královský (*Juglans regia*), Cesmína ostrolistá (*Ilex axuifolium*).

Do šesté skupiny patří rostliny pro léčbu **sklíčenosti a beznaděje**, jako je Modřín opadavý (*Larix decidua*), Borovice lesní (*Pinus sylvestris*), Jilm vysoký (*Ulmus procera*), Kaštanovník jedlý (*Castanea sativa*), Snědek chocholičnatý (*Ornithogalum umbellatum*), Vrba bílá (*Salix vitellina*), Dub letní (*Quercus robur*), Jablň obecná (*Malus pumila*).

Sedmá skupina zahrnuje léčbu **přílišné starostlivosti o druhé**. Rostliny zde uvedené jsou Čekanka obecná (*Cichorium intybus*), Sporýš lékařský (*Verbena officinalis*), Réva vinná (*Vitis vinifera*), Buk lesní (*Fagus sylvatica*), Voda z (léčivých) pramenů (*Aqua petra*). (Howard, 1994)

Práce zachová řazení rostlin dle anglického názvu esence, aby bylo dodrženo pravidlo zavedené Bachovým centrem v Anglii. (Michel, 2012)

AGRIMONY

Řepík lékařský (*Agrimonia eupatoria*) - "Řepík"

Roste v polích a na loukách, jenž leží ladem. Dorůstá výšky mezi 30 - 60 cm a má nevelké žluté květy. (Štapór, 2004) Řepík lékařský je uznávanou surovinou ve farmacii a také fytofarmakem. (Jahodář, 2010) Ve fytoterapii se využívá nať, která obsahuje třísloviny působící na hojení ran; hořčiny, které podporují produkci tekutin a protizánětlivě působící flavonoidy a triterpeny. (Iburg, 2008)

Esence léčí psychické či fyzické utrpení nebo bolest, jenž jsou skryté za vnějším vzhledem nebo chováním. Navozuje spokojenost a vnitřní klid. (Graham et Vlamis, 1999) Pomáhá navrátit se k vlastní přirozenosti a autenticitě. (Michel, 2012) Je určen pro zvířata, která se nezdají nikdy úplně klidná nebo uvolněná. Dále pro jedince, kteří na sobě nedají nic znát, ani v momentě, kdy evidentně trpí. Pro zvířata, která se snaží za každé situace potěšit svého pána. Řepík je vhodný pro léčbu úzkostných stavů, jenž se projevují podrážděním kůže, žaludeční neurózou, močením či defekací. (Graham et Vlamis, 1999)

Ukazatelem pro určení skryté bolesti může být rytmus dýchání. Například se může zdát, že se pes raduje, když vidí svého majitele - vrtí radostně ocasem, ale jazyk mu přitom visí z huby, těžce oddychuje, slintá a má zvýšenou teplotu. Dalším projevem je pocení na tlapkách a bušení srdce. Pokud tyto příznaky přetrvávají i po uklidnění situace, kdy počáteční vzrušení poleví, znamená to jediné - stres. Zvířata na sebe přenáší mimo jiné i úzkost svých majitelů. Z přátelských psů se tak mohou stát nervózní a bezdůvodně útočící jedinci. (Graham et Vlamis, 1999)

Pro konkrétní psí plemena může být Řepík tzv. konstitučním lékem. Někteří veterinární lékaři ho spojují zvláště se zlatými retrievery, ti se neustále snaží potěšit svého pána, neúnavně vrtí ocasem, ale mají nesoustředěný až roztěkaný pohled. Takové projevy jsou i u bostonských teriérů. Příkladem jsou také psi s nádorem nebo jiným vážným poraněním, kteří navzdory tomu dál vrtí ocasem, pracují a hrají si. (Graham et Vlamis, 1999)

ASPEN

Topol osika (*Populus tremula*)

Je to štíhlý strom s plochými lodyhami, jeho listí vydává charakteristický šelest ve větru. (Stapór, 2004)

Aspen je jednou z esencí, která napomáhá podívat se jasně na svůj strach a obavy a nenechat se zaskočit novou situací. (Michel, 2012) Léčí náhlou úzkost a nervozitu projevující se třesem, vzdycháním, funěním, pocením, močením, ustrašeným výrazem v očích, sklopenýma ušima a podobně. Topol obnovuje klidné a normální dýchání, snižuje svalové napětí. (Graham et Vlamis, 1999)

Je vhodný pro zvířata, jenž mají od narození bázlivou povahu, konstituci a většinou působí podrážděně, nervózně nebo vyděšeně. Používá se u jedinců, kteří nepřiměřeně projevují emoce nebo dokonce panikaří pokud se setkají s něčím novým a neočekávaným a strachy se pomočují. Esence se využívá u s tím souvisejících fyzických stavů, jako je průjem, poruchy trávení, dále oslabení močového měchýře a problémy s oběhem. V extrémních případech mohou oběhové problémy vygradovat do zástavy srdce a selhání krevního oběhu v důsledku panického strachu.

Používá se u zvířat, která odmítají chodit ven z domu, případně jsou vyděšená z pobytu venku. Psi, kteří kňučí, třesou se, pobíhají sem a tam a snaží se chovat, mají sklopené uši a svěšený ocas, na vše štěkají, schovávají se do kouta, škrábou zeď či dveře při snaze dostat se ven. Topol působí také na psy, kteří začnou panikařit, když jejich majitelé balí nebo se připravují k odchodu z domu bez nich.

Zvířata jsou schopná slyšet nebo i cítit věci, které člověk vnímat nedokáže a jsou citlivá na změny barometrického tlaku. Mnohdy daleko dříve než lidé zvládnou předpovědět bouřky, zemětřesení a podobně. Některé psy lze využít jako asistenční, protože vycítí přicházející záchvat svého pána.

Zvířata na sebe přenášení strachy a úzkosti svých majitelů, jejich obavy tedy nemusí být vůbec iracionální či nepodložené. Z těchto důvodů se Osika obvykle používá společně s Kejklírkou, která léčí strach ze známých věcí. Je vhodné kombinovat Osiku s Modřínem, jenž je lékem na ztrátu sebevědomí, pro psy, kteří žili v útulku, v kotci, mají snahu se schovávat a celkově jsou ustrašení. Spolu s Vlašským ořechem je Osika velice účinná, když se zvířata ocitnou v nové situaci jako je stěhování, nepřítomnost majitelů a hlídání u neznámého člověka. (Graham et Vlamis, 1999)

BEECH

Buk lesní (*Fagus sylvatica*)

Vysoký strom, který dorůstá až do 30 metrů. (Stapór, 2004) Suchou destilací Buku lze získat farmaceuticky využívanou surovinu - bukový dehet, který má kladný efekt při hojení různých typů kožních onemocnění. (Jahodář, 2010) V lidovém léčitelství se dříve využíval také proti revmatismu. (Hensel, 2009)

Léčí netolerantnost a namísto toho navozuje flexibilitu a snášenlivost. (Graham et Vlamis, 1999) V literatuře se často uvádí, že Buk je jednou z vhodných esencí určených na alergie, neboť jak uvádí některé zdroje, tak alergie je projevem špatně rozložené tolerance a intolerance v mysli. (Michel, 2012)

Esence je určena pro všechna zvířata, která nesnáší změny ve svém režimu, nesnesou blízko sebe nebo v domě jiná zvířata. Taková, která jsou nervózní, strnulá a u nichž se v pokročilém věku objevuje artritida. Jedinci, kteří nesnášejí smyslové podněty a jsou citliví na pohledy, zvuky nebo doteky a jejich schopnost soustředění je velmi krátká. (Graham et Vlamis, 1999)

Používá se u psů, jenž se lehce rozzlobí, což dávají najevo vrčením, ježením srsti na hřbetě, štěkáním, kousáním a obecně útokem. Buk je vhodný pro agresivní výstavní psy, kteří se nedokážou snést s ostatními psy v kruhu a špatně nesou, když si je někdo prohlíží a dotýká se jich. Pomáhá při odstraňování dlouho upevňovaného tvrdohlavého chování.

Buk, Vinná réva, Žlutá vrba a Cesmína ostrolistá - všechny tyto esence léčí podobné chování a velmi často se používá jejich kombinace.

Buk se prokázal také účinný při prolapsu obratlových plotének a následném ochrnutí u plemen k tomuto náchylných, jako jsou třeba jezevčáci. Snižuje nebezpečí relapsu tím, že pomáhá snižovat ztuhlost a svalové napětí. (Graham et Vlamis, 1999)

CENTAURY

Zeměžluč lékařská (*Centaureum umbellatum*) - "Zeměžluč"

Rostlina má velmi rovný stonek, dorůstá do 35 centimetrů a na špičce tvoří husté trsy drobných květů. Lze se s ní setkat na suchých polích. (Stapór, 2004) Ve fytoterapii se využívá nať Zeměžluče, kde hlavními účinnými látkami jsou hořčiny, flavonoidy a steroly. (Iburg, 2008) Medicínsky prokázaná účinnost je v oblasti hepatoprotektivní aktivity a antibakteriálního účinku. (Jahodář, 2010)

Esence obnovuje asertivitu, osobitost a odolnost.

Určeno pro zvířata, častěji jsou to samice, která jsou velmi nejistá a snaží se potěšit natolik, že začnou být nesnesitelná, neustále všude následují své majitele, olizují je a odmítají je nechat samotné. Dále je Zeměžluč určena jedincům, kteří jsou příliš submisivní a v důsledku toho jsou často zneužíváni a vyčerpaní. Často mívají svěšenou hlavu, vyhýbají se očnímu kontaktu, uši jsou sklopené k hlavě, zaujímají typické submisivní postoje, vystavují spodní část břicha a hrdlo. Tato zvířata jsou často šikanována jinými zvířaty, ale i lidmi, a to zejména dětmi. (Graham et Vlamis, 1999)

Esence je vhodná pro po nemoci velmi oslabená zvířata, také pro málo imunní jedince, přístupné infekčním onemocněním a náchylné k parazitům. Využívá se jako pomocná terapie při rekonvalescenci po úrazu či akutní nemoci. K Zeměžluči se v takových případech hodí Oliva, která působí na posílení zvířat slabých po nemoci nebo Dub tam, kde faktorem ovlivňujícím slabost zvířete je výdrž.

Používá se u psů, kteří nevyrostou ze štěněčí podřízenosti a u plemen jako je kolie, labradorský retriever, kavalír king charles španěl, kteří se budou honit celé hodiny za míčkem; psi lovečtí, kteří vydrží až do konce sil. (Graham et Vlamis, 1999)

CERATO

Olověnc Willmottův (*Ceratostigma willmottiana*) - "Rožec"

Rostlina jenž pochází z Himalájí a často bývá k vidění v zahradách západní Evropy. Dorůstá do výšky 60 centimetrů a mívá bleděmodré květy. (Stapór, 2004)

Esence pomáhá k otevření se vlastní intuici a důvěřovat ve své schopnosti. (Michel, 2012) Léčí nedostatek sebedůvěry a sebejistoty, napodobování, snahu získat pochvalu od ostatních.

Esence je vhodná pro zvířata, jež jsou naprosto závislá na svých majitelích. Jedinci nejsou schopni jednat ze své vlastní iniciativy, nedostanou-li příkaz, ohlíží se po ostatních, aby věděli, jak mají správně reagovat. Vhodné pro zvířata během výstav, závodů, aby byla zajištěna schopnost soustředit se a poslouchat příkazy. Ta, která mají nevhodné společenské chování a nezvládají navázat vztah s vlastním druhem.

Pro psy, kteří se zhrouť ve výstavním kruhu, když se po nich žádá samostatný pohyb a předvedení; pracovní a soutěžní psi, kteří nejsou schopni pracovat, jakmile je psovod z dohledu; pro budoucí policejní nebo vočí psy, jež nejsou schopni samostatně pracovat a byli by jinak vyřazeni; lovečtí psi; saňoví psi a psi chovní. (Graham et Vlamis, 1999)

CHERRY PLUM

Slíva třešňová myrobalán (*Prunus cerasifera*) - "Slíva třešňová"

Jedná se o trnitý keř nebo strom, který dorůstá výšky od 3 do 4 metrů. (Stapór, 2004)
Květy obsahují flavonoidy a mají diuretický a protizánětlivý účinek. (Jahodář, 2010)

Esence léčí neovladatelné chování, nepřičetnost, nutkavé chování a znovu navozuje klid a sebeovládání.

Slíva je vhodná pro celkově nervózní zvířata, která propadají hysterii, neovladatelnému vzteku či zuřivosti, nebo naopak naprosté panice v důsledku strachu a ohrožují nejen sebe, ale i ostatní. Pro nevypočitatelná zvířata, jejichž extrémní reakce začne být nebezpečná - proskakují okny, rozbíjejí dveře ve snaze uniknout a podobně. Hodí se pro léčbu sebedestruktivního chování jako je vykusování srsti či nadměrné olizování, stejně tak pro léčbu ztráty kontroly nad tělesnými funkcemi. Vhodné použití je u opakujících se fobií, psychomotorických záchvatů, epilepsie nebo křečí.

Používá se u psů, kteří svým sebedestruktivním chováním ničí nábytek, matrace, koberce; rozzuří se při vidině stříhání drápů nebo čištění zubů, dostanou záchvat ve výstavním kruhu či veterinární klinice. Esence se dá použít jako konstituční lék k léčení syndromu vzteku u kokršpanělů, v některých případech esence zabránila nutnosti zvíře utratit.

Slíva jako taková se jen zřídka používá samostatně. Obvykle se podává s Topolem, který léčí neznámý strach. Většinou se nepoužívá jako první volba, veterinární lékaři používají Krizovou esenci nebo jinou odpovídající směs (tzv. pohotovostní esence), jejichž složkou je Slíva třešňová. (Graham et Vlamis, 1999)

CHESTNUT BUD

Jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum*) - "Poupě jírovce"

Jedná se o nenáročnou a rychle rostoucí dřevinu s červeno-hnědými pupeny. V rostlinolékařství je využíván výtažek z kaštanů, který představuje jeden z hlavních prostředků při léčbě křečových žil, a to díky svým stahujícím účinkům na krevní cévy, také potlačuje otoky i záněty. (Buhring, 2010)

Poupě jírovce je vhodné pro stavy, kdy se zvíře nedokáže poučit ze zkušeností a opakuje stále stejné chyby nebo ty samé vzorce chování, slouží také k odstranění zlovyků. Využití má také u opakujících se onemocnění či plísňových infekcí, na které nezabírají jiné léčebné postupy. Vhodné pro samice, které mají opakovaně problém s odchovem mláďat a porodní obtíže.

Pro psy, kteří si jen obtížně zvykají na pobyt v domě či na vodítku, ti, kteří opakují během výcviku stále stejné chyby. Například se honí za auty, i přesto, že již byli autem srazeni. Psi, kteří navzdory pokárání dál vysypávají odpadkové koše, koušou boty a honí kočky.

Je vhodné esenci využívat společně s Vodou z pramenů na podporu učení a omezení opakujícího se chování. (Graham et Vlamis, 1999)

CHICORY

Čekanka obecná (*Cichorium intybus*) - "Čekanka"

Je to divoce rostoucí bylina, dosahující výšky 90 centimetrů, má malé bleděmodré květy hvězdčovitého tvaru. (Stapór, 2004) Pro fytoterapii je využívána celá bylina, tedy i květy a kořen. Obsahové látky jsou inulin, tríslovinny ničící choroboplodné bakterie a hořčiny, které ovlivňují trávicí procesy. (Iburg, 2008)

Napomáhá léčbě vlastnického chování, lpění a usilování o pozornost a navozuje normální stavy ochranného chování.

Vhodné pro jedince, kteří své majitele vůbec nespustí z očí, trucují, když něco není dle nich a ničí věci. Dělají hluk a nepořádek, když majitel odejde z domu; štěkají a koušou, jen aby zabránili pánovi v odchodu. Dále se hodí pro přehnaně ochranná zvířata, včetně samic jenž nechtějí odstavit své potomky.

Používá se u psů, kteří potřebují své majitele následovat všude, dokonce i na záchod. U hlídacích psů jako jsou dobrmani, rotvajleři, němečtí ovčáci, u nichž je ochranný pud až přehnaně vystupňovaný.

Vhodné pro jedince, kteří dělají nepořádek a škodí, jen aby na sebe upoutaly veškerou pozornost a také pro ty, kteří trpí separační úzkostí - tedy strachem z odloučení, samoty. Některé případy, kdy je pes oddělen od majitele končí projevem fyziologických reakcí jako je zvracení, průjem, zrychlený tep či dýchání a ne méně často sebedestruktivní chování jako vykusování srsti, nadměrné vylizování tlapek až do krve a podobně. V takových případech se Čekanka kombinuje s Krizovou esencí či Bílým kaštanem. (Graham et Vlamis, 1999)

CLEMATIS

Plamének plotní (*Clematis vitalba*) - "Bílá lesní réva"

Jedná se o popínavou rostlinu o délce až 12 metrů. (Štapór, 2004)

Používá se při léčbě nedostatku zájmu o momentální situaci a roztržitost.

Vhodná pro zvířata, která nejsou schopná se soustředit či vypadají zmateně. Pro zvířata bez zájmu, nudící se, která jsou líná a hodně spí. Používá se při zhroucení v důsledku vyčerpání, při ztrátě vědomí, kómatu, mdlobách, otřesu mozku a epileptických záchvatech. Po operacích je vhodné esenci podávat, aby se napomohlo probuzení a předešlo následné otupělosti, apatii a pro lepší uzdravení. Používá se u psů, kteří jsou těžce cvičitelní, dá se kombinovat s Poupětem jírovce. (Graham et Vlamis, 1999)

Všeobecně se doporučuje Bílou lesní révu užívat po delší dobu. Je také součástí Krizové esence, protože má schopnost navracet pozornost a vědomí právě v krizích či náhlých situacích. (Michel, 2012)

CRAB APPLE

Jabloň obecná (*Malus pumila*) - "Plané jablko"

Zřejmě se jedná o druh jabloně pěstované člověkem, která zplaněla. (Štapór, 2004) Jablečné třísloviny mohou působit obstipačně a jsou ve farmaceutických a potravinářských technologiích používány jako stabilizátor. (Jahodář, 2010)

Léčí otravu, nákazu a nečistotu. Je určeno pro choulostivá zvířata trpící průjmem, inkontinencí či ledvinovým onemocněním.

Pro psy, kteří mají parazity, klíšťata a další a nebo mají sklon tyto parazity přitahovat. Dále při začervenění, i jako podpůrná pomůcka při hubnutí u diabetických zvířat, u zvířat trpících koprofagií. Pro zvířata, která byla otrávena, případně trpící jaterní poruchou. U alergií, pro čištění abscesů a poranění, či jako prostředek pro odstranění škodlivin.

Esence Planého jablka se využívá spolu s tradiční léčbou, hlavně u dlouhodobého užívání antibiotik nebo steroidů, u poruch nadledvinek, kde může mít používání takto silných léků škodlivé účinky. Doporučuje se preventivně užívat tam, kde hrozí nebezpečí infekce, před operací, u překážek ve střevě jako jsou odštěpky kostí či chuchvalce chlupů.

Používá se u všech inkontinentních zvířat se silně splenou srstí, zejména u dlouhosrstých plemen jako je shi-tzu, lhasa apso, afgánský chrt, bearded kolie, pastevečtí psi a pudlové. Psi, kteří se horečně olizují, teče jim z uší, očí nebo nosu, ti, kteří si lížou či koušou tlapy.

Mající infekci análních žláz, trpící degenerativní myopatií a dysplazií kyčlí - toto jsou stavy, které omezují nervové funkce a mohou vést ke ztrátě kontroly vyprazdňování střev. Plané jablko by se mělo kombinovat spolu s Bílým kaštanem v případě, že se pes neustále škrábe, případně opakovaně olizuje. Pro odstraňování cizích těles z uší, kůže či očí je vhodné esenci kombinovat s Žebratkou bahenní.

Je třeba připomenout, že u všech poruch vyměšování je třeba vyhledat veterinární pomoc. Některá onemocnění, jako svrab a sarkoptická prašivina, jsou vysoce infekční pro zvířata i lidi. Již při podezření je třeba neprodleně vyhledat veterinární péči a při manipulaci s napadeným zvířetem používat ochranné pomůcky.

Esenci Planého jablka lze podávat orálně, jako koupel nebo postřik. (Graham et Vlamis, 1999) Je také složkou krizového krému, který lze aplikovat lokálně a má čistící, hojící a zvláčňující účinky. Je vhodné jej vtírat do zarudlé či podrážděné pokožky. (Michel, 2012)

ELM

Jilm vysoký (*Ulmus procera*) - "Jilm"

Strom rostoucí především v zalesněných územích. Má malé a četné purpurově - hnědé květy. (Stapór, 2004) Ve Francii v lidovém léčitelství se Jilm využívá při chronických chorobách kůže. Kůra mladých větví obsahuje třísloviny a je využívána při zánětech, průjmu a zažívacím potížím. (Hensel, 2009)

Esence léčí nepřiměřené chování a navozuje kompetentnost a odolnost. Je vhodná pro zvířata, která nejsou schopná se vypořádat s nějakou situací, prací nebo tréninkem, kde je po nich vyžadováno příliš mnoho a to vede k dočasnému vyčerpání - vyhoření, nebo stažení se, které u nich však není běžné. Vhodné pro samice, které mají velký vrh a jejich potomci se neustále dožadují pozornosti, také při porodu pro úpravu kontrakcí. Obecně pro zvířata, jež mají projevy stejných onemocnění, jako jejich majitelé.

Nejčastěji se esence doporučuje pro soutěžní zvířata, která tráví každý víkend či 2 - 3krát za týden na závodech. Pro přestárlá zvířata, kde přijdou do domácnosti malé děti. Všichni pracovní psi - horští záchranní psi, policejní, armádní a pyrotechničtí psi, psi pro vyhledávání drog, vodící a asistenční psi.

Jilm se dá používat spolu s Dubem, jenž léčí nízkou odolnost a Modřínem, který je na nedostatečné sebevědomí.

Může být prospěšný pro ošetřovatele či majitele zvířat, neboť zvíře na sebe často přenáší problémy svého majitele. (Graham et Vlamis, 1999)

GENTIAN

Hořček nahořklý (*Gentiana amarella*) - "Hořec"

Jedná se o dvouletou rostlinu, která roste na suchých lokalitách, horských pastvinách a dunách. Její četné květy mají tmavočervenou barvu. (Stapór, 2004) Hořec se řadí mezi tzv. amara, tedy léky hořké chuti, povzbuzuje chuť k jídlu. (Buhring, 2010) V medicíně je součástí složených přípravků, jenž jsou určené k léčbě zánětu paranazálních dutin. (Jahodář, 2010)

Léčí ztrátu odvahy, slabost po nemoci, nezájem o potravu, obnovuje houževnatost a chuť k jídlu.

Esence je určená pro zvířata, která se vzdávají, ztrácejí odvalu a přestávají jíst, zejména, jsou-li nemocná, po ztrátě majitele nebo zvířecího společníka, s kterým žila. Pro zvířata v záchraných stanicích, psích útulcích, hlavně ta, která musela žít v kleci, aniž by na to byla zvyklá. Zvířata, která propadla apatii, mají matnou srst a většinu času prospí. U těchto případů lze uvažovat také o Plané růži. Esence se používá u zvířat, která nechtějí jíst když dostávají léky nebo při selhání srdce. V tomto případě se esence používá spolu s Hlodašem, jenž léčí beznaděj.

Dále se dává jedincům, kteří bez jakéhokoliv tělesného zranění ztrácejí svou formu a nejsou schopni se do ní opětovně dostat. Společně s Dubem a Modřínem je vhodné použít esenci po zákroku nebo pro rehabilitaci po ortopedickém poranění.

U psů, zejména kolií, kteří vše vzdávají pokud onemocní a kteří trpí zhoršením stavu po kastraci. Při kombinaci s Poupětem jírovce se využívá u jedinců jež prožívají útlum při tréninku. Společně s Hlodašem, který posiluje tonické účinky a s Poupětem jírovce se Hořec používá pokud zvíře v průběhu tréninku ztrácí elán. (Graham et Vlamis, 1999)

GORSE

Hlodáš evropský (*Ulex europaeus*) - "Hlodaš"

Rostlina pocházející z Evropy, která roste na kamenitých půdách, suchých pastvinách a vřesovištích. Má vonné žlutě zbarvené květy. (Stapór, 2004)

Esence léčí naprostou beznaděj a sklíčenost, obnovuje odolnost, vitalitu a houževnatost. (Graham et Vlamis, 1999) Doktor Bach nazval tuto esenci prostředníkem, který přináší slunce zpátky do života, neboť slunce je zdrojem naděje. (Michel, 2012)

Pro zvířata, která působí jako by to vzdala, na nichž je znát během nemoci naprostá letargie, apatie a nedostatek energie. Pro samice, které přišly o potomka a pro jedince, kteří nereagují na povzbuzení.

Vhodné použití je u psů, kteří pobývají dlouhou dobu v psím útulku nebo záchranné stanici a u obézních zvířat, u kterých se projevuje nadměrná letargie.

Hlodaš je indikován u stavů, které jsou výraznější než ty, na které je vhodný Hořec, to znamená pro beznaděj a ne pouze na sklíčenost nebo nechut' reagovat. Hlodaš posiluje účinky Hořce při léčbě rakoviny nebo leukémie. Esence může být vhodná pro majitele jejichž zvířata jsou smrtelně nemocná. (Graham et Vlamis, 1999)

HEATHER

Vřes obecný (*Calluna vulgaris*) - "Skotský vřes"

Jemná rostlinka, která roste na suchých místech a má růžovofialové květy ve tvaru zvonků. (Stapór, 2004)

Léčí hlasité projevy při dožadování se pozornosti a osamělosti, obnovuje vyrovnanost.

Určeno pro zvířata, která žadoní o pozornost a když jsou nechána o samotě, tak dělají hluk, vtírají se, ničí věci a nebo dělají nepořádek. Pro jedince, kteří si nevšímají příkazů majitele. Vhodné je použití u všech zvířat, která dožadováním pozornosti ubírají svému majiteli energii. Dožadují se štěkáním, ňafáním, kňučením a přehnaným vytím, vzdychají nebo si jinak stěžují když jsou nemocní, ale nedělají co se jim řekne neboť svého pána vůbec neposlouchají.

Vřes synergicky působí s Čekankou. (Graham et Vlamis, 1999)

HOLLY

Cesmína ostrolistá (*Ilex axuifolium*)

Strom či keř s věčně zelenými a lesklými listy. (Stapór, 2004) V homeopatii jsou po zředění užívány listy a to hlavně při chřipkových infekcích a očních zánětech. V lidovém léčitelství se zase používají k léčbě revmatizmu a sražení teploty. (Hensel, 2009)

Léčí podezřívavost, škodolibost a pomstychtivost, navozuje velkorysost.

Pro zvířata, která na ztrátu postavení či pozornosti reagují zlomyslností, podezřívavostí, vzdorovitostí a špatnou náladou a pro ta, jenž nejsou spokojena se zacházením od svého majitele. Používá se při akutních, závažných alergiích, kopřivce, astmatických záchvatech, náhlých vysokých horečkách, vážných bolestech a infekci.

Esence se používá u zvířat, která jsou ve špatné náladě a není zcela zřejmé jaká esence by měla být správná. Psi, kteří koušou a vrčí na své majitele, nesnáší kočky, veterináře a další; psi ve smečce nebo v psinci, kteří se chtějí prát a feny, které se spolu nesnesou. (Graham et Vlamis, 1999)

HONEYSUCKLE

Zimolez kozí list (*Lonicera caprifolium*)

Velmi silná popínavá rostlina, se kterou se lze setkat v zalesněných oblastech, na kraji lesů a na vřesovištích. (Stapór, 2004)

Napomáhá léčení stesku po domově a obtížnému přizpůsobování se novému prostředí.

Pro zvířata, která se trápí, jsou nemocná a hubnou, pokud jsou mimo domov a nesnáší dovolené se svými majiteli. Stejně tak cesta dopravním prostředkem je pro ně obtížná. Vhodné pro zvířata zachráněná či ztracená, která se nedovedou přizpůsobit novému bydliště a majitelům. Stejně tak pro ty, která teskní po svých dřívějších či zesnulých majitelích nebo zvířecích společnicích. Slouží k obnovení energie u starých zvířat a pro posílení zdraví po vážné nemoci a zamezení recidivy.

Použití u zvířat, která potřebují nový domov po smrti svého majitele, která se ztratila a dostala se do nového prostředí či do útulku; pro zvířata s neznámou minulostí.

Lze uvést příklad velmi známé akity, která byla navyklá čekat na svého pána večer na nádraží, aby ho po práci doprovázela domů. Když se její pán, který v práci zemřel, nevrátil, chodila po zbytek svého života ráno a večer na nádraží a stále ho vyhlížela. Tento pes a ti, kteří celý den čekají u okna nebo u dveří, než se jejich majitel vrátí domů by měli používat právě Zimolez.

Zimolez lze kombinovat s Vlašským ořechem, který napomůže přizpůsobit se změně domova či majitele a také s Vodou z pramenů, aby byla posílena přizpůsobivost a adaptabilita. (Graham et Vlamis, 1999)

HORNBEAM

Habr obecný (*Carpinus betulus*) - "Habr"

Jedná se o strom podobný buku, který však dosahuje menších rozměrů a roste osamoceně v hájích a lesích. (Stapór, 2004)

Používá se na slabost, neschopnost něco zvládnout v důsledku únavy a vyčerpání, obnovuje vitalitu.

Vhodné pro zvířata, která nejsou schopná se vrátit do normálu po období nečinnosti. Také pro nemocné jedince, jejichž příznaky jsou nejhorší ráno, ale během dne se zlepšují a pro každodenní léčbu zvířat, která mají rakovinu. Určeno pro psy, kteří se nemohou přizpůsobit po víkendu všednímu dni, kdy se jejich pán opět vrací do práce. Pracovní psi, například policejní či vojenští, kteří jsou po dlouhém pracovním vytížení. Pro psy zotavující se z vysilujícího onemocnění.

Habr se doporučuje užívat společně s Olivou u unavených a letargických zvířat. Opět je třeba zdůraznit, že apatie může být příznakem onemocnění a pokud přetrvává několik dní je na místě vyhledat veterinárního lékaře. (Graham et Vlamis, 1999)

IMPATIENS

Netýkavka žláznatá (*Impatiens glandulifera*) - "Netýkavka žlázonosná"

Je to jednoletá dužnatá rostlina s purpurovými květy. (Stapór, 2004)

Je určena pro vznětlivá zvířata dělající ze spěchu chyby, pro ta, co se nemohou dočkat, až půjdou ven, dostanou jíst, pít a podobně. Pro neposedná a hyperaktivní zvířata, která nemohou přibrat nebo snadno hubnou, i pro ta, která nemají dostatečné zaměstnání nebo pozornost. Používá se také ke snížení napětí u nervózních zvířat, která potřebují ošetření. Esence ulevuje od svalových křečí a pomáhá při podráždění kůže, svědění a ekzému. Používá se k snižování bolesti a při syndromu dráždivého tračníku, zažívacích potížích, kolice, zvracení a průjmu, které nesouvisejí se stravou.

Netýkavka je tedy určena pro psy, kteří jsou hyperaktivní či nepokojní při tréninku poslušnosti nebo na výstavách. Pro chrtý, kteří jsou podráždění před závody, ale i pro pastevecké psy, které znervózní nedostatečně rychle se pohybující stádo a v důsledku toho koušou zvířata do nohou. Dále byla Netýkavka s dobrými výsledky použita při stabilizaci dýchacích problémů u pekinézů. (Graham et Vlamis, 1999)

LARCH

Modřín opadavý (*Larix decidua*) - "Modřín"

Nenáročný, vysoký jehličnatý strom, který roste na okraji lesů, osamoceně, ale i v horách. (Stapór, 2004)

Léčí ztrátu sebedůvěry, váhavost a strach ze selhání. Obnovuje sebejistotu. Určeno pro zvířata, která byla týraná nebo trpěla, i pro ty u nichž byla zpochybněna jejich sebejistota, stejně tak pro zvířata v útulcích. Vhodné pro jedince, kteří se snadno vystraší a pro ty, jenž mají slabou imunitu vůči nemocem. Vhodné pro soutěžní psy, kteří ztratili sebedůvěru sami v sebe, případně ve své majitele, kteří je špatně vycvičili, ale také pro psy, jenž se ostatním podřizují a pro štěňata. (Graham et Vlamis, 1999)

MIMULUS

Kejklířka skvrnitá (*Mimulus guttatus*)

Rostlina pochází z Jižní Ameriky a roste v podmáčených oblastech, podél potoků a řek. Květy má ojedinelé a jsou žluté. (Stapór, 2004)

Používá se k léčbě strachu ze známých věcí, studu a plachosti, obnovuje odvahu. Obecně je esence vhodná pro zvířata, která se bojí - tmy, vody, dopravních prostředků, bouřky, vysavačů a spousty dalšího. Svou nervozitu projevují přecházením sem a tam, pobíháním, pěnou u huby, sklopenýma ušima a kňučením, třesem, funěním, ztuhlostí atd.

U psů, a to zejména u fen, se často vyskytují fobie. Díky tendenci rozšiřovat svůj strach i na další situace mohou mít ustrašená zvířata celou řadu fobií. Kejklířka je používána společně s Devaterníkem penízkovým u psů, kteří bývají vyděšení o oslavách nového roku a dalších příležitostech, kdy se dělají ohňostroje. Psi mohou mít strach také z cestování dopravními prostředky. Esence Kejklířky dodává odvahu výstavním psům, chrtům, kteří se bojí startovních zařízení a psům, kteří koušou ze strachu a ne z agresivity. (Graham et Vlamis, 1999)

MUSTARD

Hořčice rolní (*Sinapis arvensis*) - "Hořčice divoká"

Jedná se jednoletou rostlinu dosahující 30 - 40 cm výšky. Roste na polích a kolem cest, květy jsou žluté. (Stapór, 2004)

Napomáhá léčit deprese vznikající bez jasně příčiny, obnovuje vyrovnanost a rozptyluje melancholii.

Používá se tam, kde majitelé či ošetřovatelé cítí, že se zvířetem není něco v pořádku, ale nevědí co. Také u onemocnění s rychlým nástupem.

Faktem je, že se tato esence užívá poměrně zřídka, neboť pro špatnou náladu zvířete lze často najít pravý důvod, i když je potřeba na něj nejprve přijít. Může se jednat o ztrátu společníka, majitele, ale také může jedinec přejímat pocity svého pána či depresivní nálady v domě, kde žije, kde jsou například hádky na denním pořádku.

Je třeba brát v úvahu i možnost, že se jedná o problém zvířete, jako takového, ať již je to fyzické onemocnění, chemická či hormonální nevyrovnanost nebo rakovina. I proto by každý majitel takového zvířete, které projevuje znaky deprese, jenž nesouvisí s okolím či prostředím, měl vždy vyhledat veterinárního lékaře. (Graham et Vlamis, 1999)

OAK

Dub letní (*Quercus robur*) - "Dub"

Velký strom našich luk a lesů byl po tisíciletí považován za posvátný a až dodnes zůstává v obecném povědomí jako symbol vytrvalosti a síly. (Stapór, 2004) Kůra z mladých větví je bohatá na třísloviny a používána jako látka stahující cévy a snižující vyměšování. Používá se v oficiální i tradiční medicíně a léčebně má vlastnosti protizánětlivé, antimikrobní a proti průjmové. (Jahodář, 2010)

Obnovuje odolnost, vytrvalost, sílu a vitalitu, která najednou chybí u normálně silných a odvážných zvířat. Esence je určena pro nemocná zvířata, která potřebují sílu pro boj s vážnou nemocí, například rakovinou, ale ač jsou normálně velmi silná, začínají být unavená. Je vhodná pro psy, kteří běhají až do padnutí a běží i navzdory svým zraněním, například z lovu. Pro psy, jenž přes zranění běží ke dveřím, když zazvoní zvonek, ale i pro ty, kteří jsou za každého počasí venku, či stojí na dešti, protože pozorují svého pána při nějaké činnosti.

Dub je vhodné kombinovat s Olivou v případě vyčerpání a onemocnění. (Graham et Vlamis, 1999)

OLIVE

Olivovník evropský (*Olea europaea*) - "Oliva"

Tato rostlina pochází ze středomoří a kvete bíle. (Stapór, 2004) Olej z olivovníku je významnou surovinou farmaceutických technologií, je součástí zdravé výživy a speciálních diet. Tradiční medicína využívá listy jako antipyretika, prostředek snižující hladinu krevního cukru. (Jahodář, 2010)

Esence léčí totální psychické a fyzické vyčerpání, mdloby a obnovuje sílu a schopnost regenerace.

Je určena pro slabá, nemocná a fyzicky či psychicky vyčerpaná zvířata, také pro zotavování a rekonvalescenci, pro anemická zvířata. Dále se používá u geriatrických zvířat pro obnovení celkové síly, a u jedinců, kteří několik dní po sobě závodí. Oliva najde využití na konci dlouhé lovecké sezóny či u psů, kteří se účastnily několikadenní pátrací či záchranné akce. Olivu je vhodné kombinovat s Habrem. Lze ji dát do vody na pití před prací či závody, aby se předešlo únavě.

Veterináři přirovnávají Olivu k vitamínu C, neboť je velkým pomocníkem pro majitele a ošetřovatele a funguje nejen jako výborný "životabudič" před závody, soutěžení, prací. (Graham et Vlamis, 1999)

PINE

Borovice lesní (*Pinus sylvestris*) - "Skotská sosna"

Jedná se o štíhlý strom, který je vysoký až 30 metrů. Roste v lesích, na vřesovištních a vyhovuje mu písčité podloží. (Stapór, 2004) Borovice lesní, obsahuje terpentýnovou silici a směs rostlinných sterolů, tyto produkty jsou využívány jako zevní prostředky k prokrvení kůže. (Jahodář, 2010)

Navozuje pozitivní postoj a léčí pocity viny a zkroušenosti.

U této esence je základní otázkou to, nakolik jsou zvířata schopna prožít pocity viny. Mnoho majitelů je přesvědčených o tom, že ano, neboť se jejich zvíře tváří provinile, když něco provedlo. Například v nepřítomnosti majitele okousalo nábytek, roztrhalo záclony, snědlo nachystaný oběd a podobně. Může se pak zdát, že se zvíře cítí provinile a snaží se zakrýt své prohřešky. Pravděpodobnější je však to, že vzhled a chování zvířete vyjadřuje spíše než provinilost a pocity viny fakt, že má strach a je podřízené, neboť očekává trest za to, co provedlo. Jeho chování lze tedy považovat spíše za omluvné, než provinilé. (Graham et Vlamis, 1999)

RED CHESTNUT

Jírovec pleťový (*Aesculus x carnea*) - "Červený kaštan"

Velký strom, který je slabší a citlivější než klasický kaštan. (Stapór, 2004)

Napomáhá léčit přehnaný strach a obavy o druhé, také přehnané ochranné postoje a navozuje v kritické situaci klid.

Používáme u zvířat, která se až příliš starají o své potomky či o děti svých majitelů, projevuje se u nich přehnaná péče a to i v souvislosti s přílišnou ochranou svých pánů. Vhodné pro samice, které nechtějí nikoho pustit ke svým mláďatům či pro feny, kterým byla odebrána mláďata kvůli veterinárnímu ošetření a podobně. (Graham et Vlamis, 1999)

ROCK ROSE

Devaterník penízkovitý (*Helianthemum nummularium*) - "Devaterník penízkový"

Jde o keř, který roste na křídovém a vápenném podloží a má ostře žluté květy. (Stapór, 2004)

Používá se ke zvládnutí naprostého děsu, strachu a paniky, navozuje klid, odvahu a statečnost. V případě, že se u zvířete projevují známky mimořádného strachu, třese se, je na dotek studené a zachvátí ho panika a děs je vhodné tuto esenci použít.

Může to dojít až do situace, kdy je zvíře natolik vyděšené, že představuje nebezpečí pro sebe nebo i pro druhé. Používá se když má zvíře strach chodit ven a v jakékoliv situaci, když má zvíře extrémní snahu uniknout, kouše, drápe, snaží se překonat železné dveře či kovový plot. Lze esenci použít v kritické situaci ve veterinární ordinaci, kdy je jedinou možností zvíře uspat, či při úžehu, úpalu, jenž jsou spojeny s bezvědomím nebo závratěmi. (Graham et Vlamis, 1999)

ROCK WATER

Voda z (léčivých) pramenů (*Aqua petra*)

Je to voda pocházející z přirozených, člověkem nedotčených, pramenů vystavených pouze působení větru a slunce. (Stapór, 2004) Rock water je jedinou esencí nepocházející ze stromu či květu, ale pouze z čiré přírodní vody. (Michel, 2012)

Působí na jedince, u kterých převládá perfekcionismus a disciplína, vyznávající přísný způsob žití. Esence pomáhá vnést do ustrnulých předsevzetí otevřenost a dávku přizpůsobivosti. (Michel, 2012)

Používá se u nedostatečné přizpůsobivosti a stresu souvisejícími se změnami režimu, při dominantním chování, u tvrdohlavosti, při potížích s výcvikem, učením či u nutkavého chování. Používá se u psů, kteří trvají na procházce každý den ve stejnou dobu, bez ohledu na to, v jakém jsou stavu či jaké je počasí. U psů, kteří se špatně cvičí, neposlouchají nebo nepřijímají povely. Jedí jenom určité jídlo, z konkrétní misky nebo si odmítají nechat nasadit obojek.

Vodu z pramenů lze kombinovat s Devaterníkem v případě, že se u zvířete objevuje silný strach v důsledku toho, že bylo potrestáno za tvrdohlavost. V případě dominantnosti či agresivity se volí kombinace Vody z pramenů s Bukem. Společně s Dubem se kombinuje u zvířat jenž mají nutkavé sklony, které se podepisují na jejich síle a odolnosti a v kombinaci s Olivou, v případě, že je zvíře vyčerpané právě v důsledku svého chování. Pro lepší přizpůsobivost životním změnám se používá kombinace Vody z pramenů a Vlašského ořechu. (Graham et Vlamis, 1999)

SCLERANTHUS

Chmerek roční (*Scleranthus annuus*)

Je to jednoletá rostlina s četnými a propletenými stonky, květy jsou zelené a soustředěny do trsů. (Stapór, 2004)

Používá se k léčbě nejistoty a nevyrovnanosti, u lidí je hlavním měřítkem nerozhodnost. (Michel, 2012)

Určeno pro zvířata neurčité povahy, neboť jejich nálady kolísají a jejich chování je střídáno mezi dvěma extrémy. Vhodné využití je také u nemocných zvířat, u nichž je nemoc s nejasnými a proměnlivými příznaky. Také u jedinců, kteří trpí psychomotorickými záchvaty a je třeba je zklidnit, stejně jako u kinetózy, hormonální nerovnováhy a u zvířat s poruchami vnitřního ucha, ztrátou rovnováhy či závratěmi.

Chmerek je vhodný pro psy nestálé povahy, kteří si například jednu chvíli hrají s dítětem a za okamžik jsou schopni po něm chňapnout. U fen, u nichž se během hárání či falešné březosti objevují změny chování a povahy. U diabetických psů může esence pomoci se stabilizováním hladiny cukru. (Graham et Vlamis, 1999)

STAR OF BETHLEHEM

Snědek chocholičnatý (*Ornithogalum umbellatum*) - "Snědek okoličnatý"

Také zvaný Betlémská hvězda, příbuzná cibuli a česneku. Dorůstá do výšky 15 - 30 cm a květy se otevírají pouze ve slunečných dnech. Roste na loukách, ale i v lesnatém terénu. (Stapór, 2004)

Používá se k léčbě všech podob psychického, emočního nebo fyzického šoku. Vhodné je podávat esenci při šoku po nehodách, traumatických událostech a smutku. Při vystavení dlouhodobému utrpení, šoku spojeném se silnou bolestí ať již citovou nebo fyzickou. Také u porodního traumatu, při šoku a poškození tělesných tkání vyvolaných otravou; u alergií a dalších tělesných stavů jako je diabetes. Používá se po operaci či anestezii, neboť operace pro organismus představuje šok. Snědek lze mazat na spánky, čumák, dásně a hubu zvířat, která jsou v bezvědomí, aby bylo přerušeno trauma a spuštěno uzdravování. (Graham et Vlamis, 1999)

SWEET CHESTNUT

Kaštanovník jedlý (*Castanea sativa*) - "Jedlý kaštan"

Jde o velký strom, který roste na zalesněných plochách s písčitém podložím. (Stapór, 2004) Jako léčivo jsou používány podlouhlé, kopinaté listy. (Iburg, 2008) Listy obsahují třísloviny a ve fytoterapii nejsou většinou využívány, avšak v lidové medicíně jsou používány jako prostředek proti kašli, průjmům, poruchám krevního oběhu a zánětech v krku. (Hensel, 2009)

Napomáhá léčbě extrémního fyzického či psychického utrpení. Pro ta zvířata, která dosáhla takové hranice utrpení a vzdala to, pro ta, která zažila bití či skoro umřela hlady. Ale i pro zvířata, která při odloučení se svým pánem odmítají jíst, pro jedince, kteří trpí sebedestruktivním chováním nebo mají potíže s porodem, trpící nadýmáním či vážným chronickým onemocněním a psychickými poruchami. U psů, kteří si trhají kůži kvůli ušním či kožním potížím.

Jedlý kaštan se obvykle kombinuje s dalšími esencemi, například s Olivou, která zvyšuje odolnost. Při léčení kožních problémů ho lze využít jako mast či postřík. (Graham et Vlamis, 1999)

VERVAIN

Sporýš lékařský (*Verbena officinalis*)

Jedná se o silnou, přímou rostlinu, kterou lze najít kolem cest a na pastvinách. Má malé květy liliové barvy. (Stapór, 2004) Tato léčivá bylina s hořkým aroma stimuluje celkový průběh trávení, kde podporuje produkci žaludečních šťáv. Její využití je mnohem širší, v lidovém léčitelství se využívá k hojení ran, a to díky jeho schopnosti zastavovat krvácení a mírnit záněty. Toho je schopený díky obsahu tříslovin a také antibakteriálně působící verbascosid. (Bühning, 2010)

Esence je určena pro horlivá, nadšená a nedočkavá zvířata, která se nejsou schopná uvolnit, jsou stále napjatá a v pohotovosti, často přehánějí, riskují a trpí svalovými bolestmi. Pro zvířata hyperaktivní, která nemají nikdy dost pohybu, jsou neukázněná a porážejí přítomní lidi. Vhodné je použití u zvířat se zlomeninami a u nervových poruch a potíží.

Vhodné pro psy, kteří mají neustále příliš mnoho energie, tahají na vodítku a podobně. Jsou to například aktivní teriéři, špringer španělové a border kolie. Pro psy, kteří musí být omezeni v pohybu vinou úrazu.

Při léčbě nutkavého chování se sporýš úspěšně kombinuje s Poupětem jírovce. (Graham et Vlamis, 1999)

VINE

Vinná réva (*Vitis vinifera*)

Popínavá rostlina, která dosahuje délky až 15 metrů a zelené květy tvoří sevřené hrozny. (Stapór, 2004) Listy vinné révy obsahují flavonoidy a třísloviny, v lidovém léčitelství jsou využívány při krvácení a kožních onemocnění. Moderní preparáty z nich využívají extrakty do léků na cévy. (Hensel, 2009) Oproti tomu v experimentální farmakologii bylo zaznamenáno, že vodný extrakt ze semen vykazuje antistresovou, antioxidační a nootropní aktivitu (Jahodář, 2010)

Esence obnovuje pozitivní kvality přirozených vůdců a pomáhá léčit dominanci a teritoriální chování. Vinná réva se používá u psů, kteří mají potíže s chováním jako je například dominantnost, přehnané ochranné chování, teritoriální chování či odmítavost k jiným zvířatům.

Při určování vhodné esence pro zvíře s agresivním chováním je však třeba dát pozor na správné určení okolností a podnětů, které jeho agresivitu vyvolávají. Nesmí se zapomínat na to, že u některých zvířat může být agresivita projevem onemocnění centrální nervové soustavy, nádoru či vzniklými lézemi v předním mozku, případně dalšími onemocněními. Je tedy vhodné se před léčbou pomocí květových esencí poradit s veterinárním lékařem. (Graham et Vlamis, 1999)

WALNUT

Ořešák královský (*Juglans regia*) - "Vlašský ořech"

Jedná se o rozložitý strom, který dorůstá výšky až 30 metrů, je s oblibou pěstován na zahradách a v sadech. (Stapór, 2004) Jako rostlinná droga jsou používány listy, které v sušené formě obsahují třísloviny, ty ničí choroboplodné zárodky ve sliznicích; flavonoidy, působící proti zánětům; a silici, která účinkuje proti plísním. (Iburg, 2008)

Napomáhá se přizpůsobit novým okolnostem. Používá se při úzkosti nebo poruchách chování, které jsou spojené s nějakou zásadní změnou, novým prostředím, změnami režimu, stravy a podobně.

U samic, které se dostávají do říje, také v období březosti, po kastraci, při odstavu a prořezávání zubů. Pro zvířata, která změni majitele či se přestěhují, ta, která musí absolvovat dlouhou cestu, nebo u zvířat, která přišla například o končetinu či smysly jako je zrak, sluch. Podává se také před a po anestezii, ale i před eutanazií.

Esence je vhodná pro psy, kteří začnou být agresivní vůči majiteli, kterému zemřel partner. U štěňat a starších psů při změně domova či majitele. Také u geriatrických psů, kteří oslepnou kvůli glaukomu nebo jinému onemocnění, případně psi, kteří ztratí sluch.

Vlašský ořech bývá dobré kombinovat se Zimolezem, aby byly přerušeny vazby s minulostí. (Graham et Vlamis, 1999)

WATER VIOLET

Žebratka bahenní (*Hottonia palustris*)

Rostlina rodu prvosenkovitých, která se vyskytuje v melioračních příkopech a rybníčcích. Drobné lístky se nachází pod vodou a kvete světle liliovými odstíny. (Stapór, 2004)

Usnadňuje sociální kontakty a léčí lhostejnost a rezervovanost. Používá se pro zvířata, která mají sklon vyhýbat se kontaktu s ostatními nebo se svým pánem, zejména, když jsou nemocná, ale i pro ta, pro která je obtížné navázat opravdový kontakt. U zvířat, která dávají přednost samotě či si udržují odstup od ostatních. Pro ta, jenž vypadají netečná k tomu, co se kolem nich děje, ale i při odstraňování cizích těles z očí, uší, kůže a tak dále, kde se kombinuje Žebratka spolu s Planým jablkem.

Psi, jako jsou afgánští chrti či saluky, jsou hluší k příkazům majitele jakmile začnou lovit. U těchto plemen je netečnost a značná rezervovanost naprosto běžná. Žebratka je vhodná i pro psy, kteří byli poměrně pozdě socializováni, či pro ty, kteří mají divoké předky. (Graham et Vlamis, 1999)

WHITE CHESTNUT

Jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum*) - "Bílý (koňský) kaštan"

Kaštany byly dříve využívány jako posilující přísada krmiva pro vyčerpané koně. V semenech přítomné saponiny uvolňovaly tuhý hlen v průduškách nemocných zvířat, název koňský kaštan je využíván dodnes. (Bühning, 2010)

Napomáhá léčbě roztržitosti a nespavosti, obnovuje schopnost odpočívat.

Používá se na jakékoliv obsesivní chování, jako je neustálé olizování nebo kousání kůže, pacek až do krve nebo neustálé škrábání, vrtění ocasem. Pro neklidná zvířata při spánku, na neklid během porodu a následné neustálé stěhování mláďat. Také u nemocí, které souvisí s počasím a neustále se opakovaně objevují, například alergie nebo revmatické poruchy.

Určeno psům, kteří zůstávají doma samy celý den a projevují se u nich kožní potíže způsobené neustálým olizováním, drbáním či kousáním, případně psům, kteří okusují nábytek a jiné zařízení. Nejčastěji těmito potížemi trpí zahálající pracovní plemena jako je dobrman, labrador a další. V takovém případě je vhodné kombinovat Bílý kaštan s Netýkavkou a Sveřepem. V případě škrábání vyvolaného změnou prostředí či stravy se používá Bílý kaštan s Vlašským ořechem. K drbání může vést i stres, v takovém případě se kombinuje Bílý kaštan s Topolem osikou a Kejklířkou, k léčbě úzkosti a strachu, které jsou způsobeny opakujícím se neklidem. Ve všech těchto případech kožních poruch a drbání by se měl kombinovat Bílý kaštan s Planým jablkem a Poupětem jírovce, aby byl odbourán zlovyk. (Graham et Vlamis, 1999)

WILD OAT

Sveřep větevnatý (*Bromus ramosus*)

Sveřep roste kolem cest ve vlhkých lesích, květy má samičí a samčí a jsou chráněné slupkami. (Stapór, 2004)

Sveřep napomáhá k léčbě nedostatečného nasměrování, obnovuje zaměření energií a schopností. (Graham et Vlamis, 2008) Esenci je vhodné používat jak krátkodobě, tak dlouhodobě v řádu několika měsíců. U dlouho odkládaných případů je vhodné zvolit podporu dalších esencí. (Michel, 2012)

Tato esence je určena pro zvířata, u kterých se předpokládá, že mají velké nadání a schopnosti, ale nezvládnou je uplatnit. Pro ta zvířata, která přestala vykonávat činnost, pro které byla cvičena a vyšlechtěna. Esence je vhodná pro psy, kteří přestali závodit, nahánět a jinak pracovat či se účastnit výstav a místo toho zůstávají nečinně doma jako domácí mazlíčkové. Používá se také pro vodící, policejní či záchranářské psy, kteří jsou ve výcvikovém programu, ale hrozí, že budou vyřazeni nebo nebudou přijati do programu, ke kterému byli vycvičeni. Používá se u šampionů, kteří mají nejvyšší zkoušky poslušnosti, ale doma neposlouchají, ale stejně tak u psů, kteří jsou bráni jako domácí mazlíčci, ale zároveň jsou i hlídači. Sveřep je vhodný také pro feny, u kterých se stále opakuje falešná březost či pro chrty, kteří nechtějí závodit. (Graham et Vlamis, 1999)

WILD ROSE

Růže šípková (*Rosa canina*) - "Planá (šípková) růže"

Tato rostlina má ráda slunce, proto ji lze nalézt na okraji lesů a na skalnatých svazích. Květy jsou bílé či světlorůžové a mají po pěti okvětních plátcích ve tvaru srdce. Je předkem mnoha vyšlechtěných odrůd. (Stapór, 2004) V přírodním lékařství se využívají plody, tedy šípky. Účinnými látkami je vitamin C, minerální látky a flavonoidy. (Iburg, 2008) Éterické oleje, jenž jsou přítomné v růžích, obsahují více než 400 složek. Kombinace tríslovin, flavonoidů a éterických olejů je základem schopnosti růžových květů působit antisepticky, potlačovat zánětlivé procesy a napomáhat hojení ran. (Bühning, 2010)

Planá růže léčí apatii a rezignaci, obnovuje životní sílu a chuť žít.

Využívá se u zvířat, která jsou v kritickém stavu a zdá se, že to chtějí vzdát, ale i pro ta, která prodělávají dlouhou a vyčerpávající nemoc. Esence je také pro jedince, kteří se odmítají pohybovat, nedostává se jim energie a odmítají přijímat potravu. Vhodné je Planou růží použít u opuštěných zvířat v útulcích, psincích, ale i pro některá zvířata v ZOO. (Graham et Vlamis, 1999)

WILLOW

Vrba bílá (*Salix vitellina*) - "Žlutá vrba"

Jedná se o strom rostoucí v podmáčených lokalitách. (Stapór, 2004) Vrbová kůra je označována jako fytoterapeutikum aspirinového typu. V tradiční medicíně je droga uplatňována při dně, průjmech a bolestech zubů. (Jahodář, 2010)

Žlutá vrba obnovuje dobrou náladu a léčí zlomyslnost a vzdorovitost. Je tedy vhodné použít tuto esenci u špatně naladěných zvířat, která jsou vzdorovitá a u nichž se zdá, že něco dělají naschvál, například ničí pánův majetek či močí v majitelově posteli.

Taková zvířata ve skutečnosti nic z trucu nedělají, ale pouze reagují na ohrožení svého teritoria či postavení lidmi nebo jinými zvířaty, a proto své území značkují. Značkování, ale i ničení věcí jsou brány jako stresové reakce a mohou se projevit také u jedinců, kteří byli týraní, ale i z přílišného nadšení. (Graham et Vlamis, 1999)

3.4.2 39. Krizová esence - Rescue remedy

Doktor Edward Bach vytvořil kromě svých 38 esencí také tzv. lék první pomoci či kapky první pomoci. (Štapór, 2004) Krizové esence jsou přípravky, jež kombinují několik květových esencí a používají se v případě nouze. (Graham et Vlamis, 1999) Jsou určeny pro urgentní stavy či mimořádné situace, nikoliv pro dlouhodobou léčbu. (Stein, 2011) Jedná se tedy o speciální směs připravenou z pěti různých esencí, která opakovaně prokázala obzvláště uklidňující a stabilizující účinek v emočních, ale také tělesných krizích. (Malý, 2002) V příbalových letáčích Krizové esence Bachovo centrum tvrdí, že má esence okamžitý uklidňující účinek a může být použita pro domácí zvířata, kterým pomáhá překonat emocionální problémy s chováním, jako jsou veterinární návštěvy, strach z hlasitých zvuků, nadměrné štěkání, strach zůstat sám, pomáhají se ztrátou majitele či kamaráda, působí proti úzkosti z neznámých a nových věcí, šoku a traumatu. (Mantle, 1997)

Existuje několik typů krizových esencí, které v průběhu desítek let vytvořili pro svoje účely i samotní veterináři jako je například Kennel Remedy, kterou vytvořil americký veterinář speciálně pro případ, že zvíře zůstane doma samo nebo musí být odloženo do psího hotelu. Tato směs obsahuje Vlašský ořech, Zimolez, Čekanku, Chmerek, Bílý kaštan a Bachovu Krizovou esenci. (Graham et Vlamis, 1999) Bachova Krizová esence je jedinou kombinací několika květů a původním dílem samotného Edwarda Bacha, proto se práce dále zabývá pouze touto originální směsí. (Michel, 2012)

Kombinace Krizových esencí je obecně považována za nejdůležitější esenci pro léčení zvířat. Mnozí veterináři ji rutinně používají ke zklidnění zvířat před prohlídkou, operací a dalších zákrocích. (Graham et Vlamis, 1999) Téměř vždy bývá příčinou stresu a nepokoje u zvířat právě šok a nebo strach. (Howard, 1994) Využití v akutních stavech stresu je opravdu obrovské, neboť Krizová esence napomáhá toto napětí uvolnit. (Michel, 2012) Esence nijak nenarušuje působení ostatních květových esencí, naopak jejich účinky posiluje. (Graham et Vlamis, 1999)

Krizová esence obsahuje:

Impatiens - Netýkavku žlázonosnou, která působí proti podrážděnosti a nervozitě často doprovázející stres, která může vést k bolestem a svalovému napětí.

Clematis - Bílou lesní révu, jež napomáhá léčbě bezvědomí a mdlob, které trauma většinou doprovází.

Rock Rose - Devaterník penízkový, zabraňující ztrátě fyzického či psychického sebeovládání.

Cherry Plum - Slívu třešňovou, působící proti nepříčetnosti, nutkavému chování, panice a dále i nedostatečnému sebeovládání.

Star of Bethlehem - Snědek okoličnatý, jenž léčí psychické a fyzické trauma. (Vlamiš, 1990)

Krizové esence se používají jako bezpečná náhrada uklidňujících léků a sedativ, při anestezii, v případě záchvatu, dušení, ale také k jakékoliv formě poranění, šoku a k ošetření široké škály potíží. Je vhodné ji použít u psů, kteří byli součástí dopravní nehody, ale také u štěňat, která jsou zesláblá. (Graham et Vlamiš, 1999)

4 Dotazníkové šetření

4.1 Seznámení s dotazníkem

K získání dat pro mé dotazníkové šetření jsem použila mnou vytvořený dotazník (viz. příloha str. 81), který obsahoval 14 otázek. Použila jsem převážně otázky uzavřené a polouzavřené.

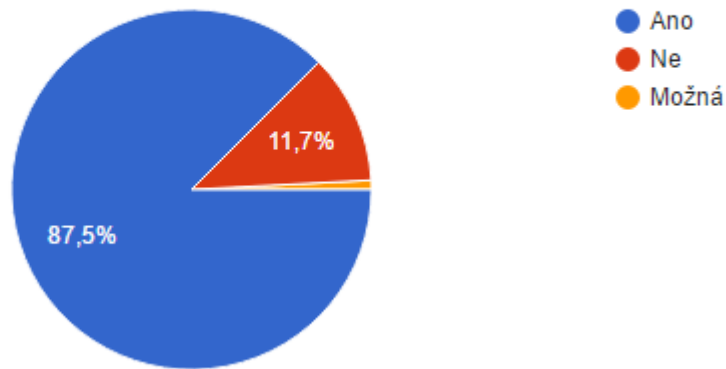
Vzhledem ke snaze snížit počet nedorozumění jsem ke složitějším otázkám připojila také svůj komentář ve formě nápovědy, i přesto mě několik respondentů upozornilo na pár nedostatky. Provedla jsem drobné úpravy ve správném pochopení otázek a dotazník jsem uvolnila k vyplnění široké veřejnosti. Dotazník byl zcela anonymní, ale řešen tak, abych měla přehled o konkrétním vyplňovaném jedinci. V případě, že měl majitel více psů a měl zájem se zapojit do průzkumu více, mohl dotazník vyplnit několikrát.

Dotazník vyplnilo celkem 120 respondentů, jejichž data předkládám v další části.

4.2 Vyhodnocení dotazníku

Otázka č. 1

Slyšeli jste někdy o Bachově květové terapii?

Obr. č. 2: Graf povědomí o Bachově květové terapii

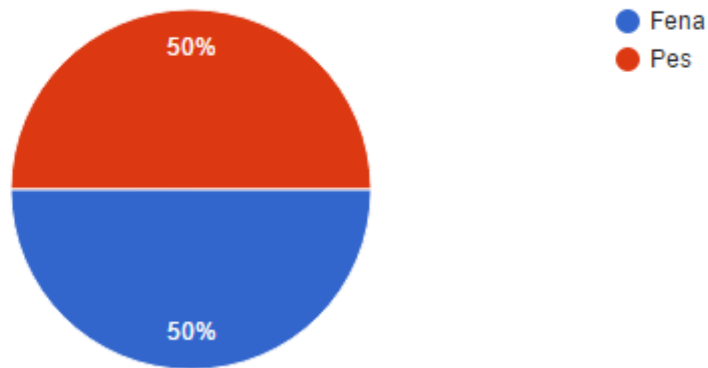
Z průzkumu mezi veřejností vyplývá, že 87,5 % respondentů (105 lidí) o Bachově květové terapii má povědomí, 0,8 % (1 člověk) si není jistý, nejspíš o Bachově terapii slyšel, ale nic konkrétního neví a 11,7 % (14) lidí a této terapii nikdy předtím neslyšelo.

Účastníci, kteří nemají žádné zkušenosti s touto terapií, dále ovlivní vyhodnocení dalších grafů, které se zabývají konkrétněji květovou terapií. Nicméně je nutné i tyto do průzkumu zařadit, neboť cílem dotazníkového šetření je také zjistit povědomí o Bachově terapii a věřím, že téma může některé respondenty zaujmout a mohou se zajímat o více informací.

Otázka č. 2

Jaké je pohlaví Vašeho psa?

Obr. č. 3: Graf pohlaví psa

Tato otázka byla zařazena do průzkumu z hlediska předpokladu odborníků na chování, že pohlaví na sebe může poutat v určitém procentu vyšší výskyt problémového chování/zdravotních problémů, než u pohlaví druhého.

Graham et Vlamis (1999) například uvádějí častější výskyt fobií u fen, než-li u psů. Odbornice na psí chování v České republice, doktorka Žertová se zase domnívá, že separační úzkost, což by problémové chování, se častěji vyskytuje u psů, než-li u fen. Bachova terapie je také využívána u fen, které nejsou schopny se starat o své potomky, případně se starají až moc a přehnaně je ochraňují, tento problém však nebyl mezi respondenty zaznamenán.

Z hlediska 120ti respondentů je poměr pohlaví zcela vyrovnaný.

Otázka č. 3

Respondenti měli uvést věk svého psa. V následující tabulce č. 8 lze vidět početní zastoupení plemen/kříženců, dále pohlaví a věk jedince. Otázka slouží pro moji orientaci, abych věděla, s jak starými jedinci se setkávám, případně, zda problémy řešené Bachovou terapií vznikly již ve štěněčím věku, či nastala změna v chování u starého psa. V průzkumu převažují mladí psi, nejčastěji ve věku kolem 2 - 5 let. Dále se tu objevuje několik starších jedinců ve věku 8 - 11 let a nejstarší dva jedinci účastníci se průzkumu se stáří 15 a 16 let.

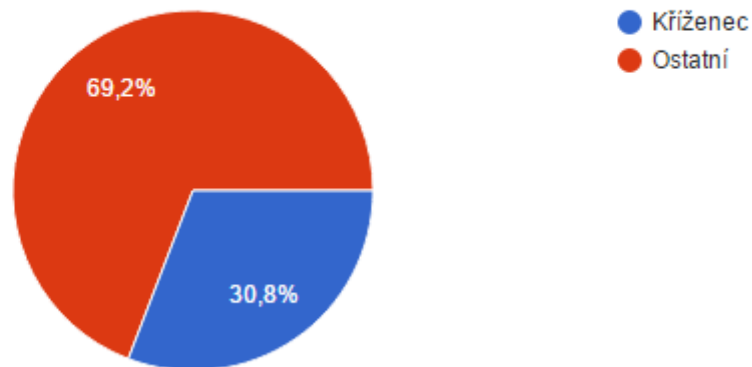
Tab. č. 8: Zkrácená tabulka obsahující údaje o počtu jedinců v zastoupení plemen/kříženců, zastoupení pohlaví (fena x pes) a věk jedinců.

POČET JEDINCŮ (+pohlaví)	PLEMENO	VĚK	POČET JEDINCŮ (+pohlaví)	PLEMENO	VĚK
2 (pes a fena)	Americký pitbulteriér	4; 5 let	1 (fena)	Slovenský kopov	5 let
4 (3x pes; 1x fena)	Americký stafordširský teriér	2; 2; 2; 0,5 roku	1 (fena)	Anglický kokršpaněl	11 let
1 (pes)	Appenzelský salašnický pes	2 roky	2 (pes a fena)	Zlatý retriever	10; 8 let
3 (3x pes)	Bulteriér	2,5; 2,5; 2 roky	1 (pes)	Dobrman	4 roky
1 (pes)	Bígl	6 let	2 (2x pes)	Bernský salašnický pes	3; 3 roky
37 (17x pes; 20x fena)	Kříženec	2x1; 3x1,5; 2x2; 3x4; 2x5; 2x6; 7x7; 2x8; 10; 2x11; 15; 16 let	1 (fena)	Entlebušský salašnický pes	2 roky
4 (3x fena; 1x pes)	Čivava	1; 5; 5; půl roku	1 (fena)	Americký kokršpaněl	2 roky

1 (pes)	Čínský chocholatý pes	9 let	1 (pes)	Německý ohař	3 roky
1 (pes)	Havanský psík	2 roky	1 (fena)	Kolie krátkosrstá	6 let
1 (pes)	Kavalír king charles španěl	2 roky	2 (2x pes)	Pinč trpasličí	3; 4 roky
3 (2x pes; 1 fena)	Jorkšírský teriér	7; 8; 10 let	2 (2x fena)	Papillon	11; 4 roky
2 (fena a pes)	Bearded kolie	3; 8 let	1 (fena)	Špic	3 roky
1 (pes)	Stafordširský teriér	8 let	1 (pes)	Slovenský čuvač	4 roky
4 (3x fena; 1x pes)	Labradorský retriever	4; 2; 1; 4 roky	1 (fena)	Český fousek	6 let
5 (4x pes; 1x fena)	Německý ovčák	3; 3; 2,5; 2; 4 roky	1 (fena)	Flat coated retriever	4 roky
3 (2x pes; 1x fena)	Louisianský leopardní pes	4; 1; 5 let	1 (fena)	Australská kelpie	1,5 roku
1 (pes)	Shiba Inu	5 let	1 (fena)	Arabský chrt	11 let
3 (2x fena; 1x pes)	Knírač malý	10; 2; 3 roky	1 (fena)	Rhodéský Ridgeback	5 let
1 (fena)	Španělský mastin	2 roky	1 (pes)	Anglický buldog	4 roky
1 (fena)	Boerboel	5 let	1 (pes)	Čínský chocholatý pes	9 let
1 (pes)	Aljašský malamut	3 roky	1 (pes)	Welsh corgi	5 let
1 (fena)	Boxer	1,5 roku	1 (pes)	Leonberger	1 rok
2 (pes a fena)	Pudl střední	2; 6 let	1 (fena)	Maďarský ohař	7 let
1 (pes)	Mudi	3 roky	3 (2x fena; 1x pes)	Francouzský buldoček	9; 3; 1 roky
6 (5x fena; 1x pes)	Border kolie	2; 4; 5; 4; 3; 5 let			

Otázka č. 4

Jaké plemeno psa vlastníte?

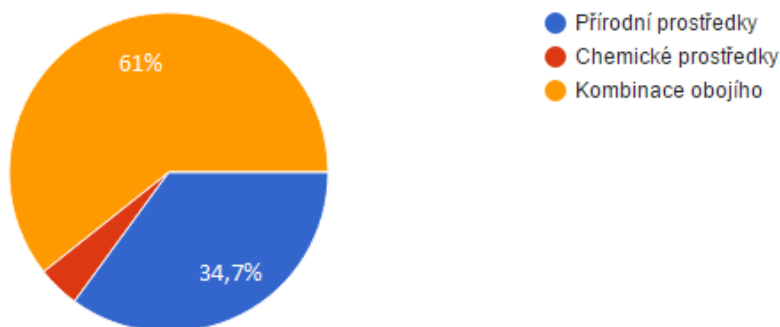
Obr. č. 4: Graf plemene

Otázka číslo čtyři byla vedena na průzkum, kolik respondentů má doma čistokrevné plemeno a kolik křížence. Otázku jsem zvolila opět kvůli myšlence etologů, domnívajících se, že konkrétní plemena s sebou mohou přinášet konkrétní problémové chování. Některé, jako je například syndrom vzteku u kokršpanělů, jsou prokázány a lze je řešit právě pomocí Bachovy květové terapie. Ostatně, dle Graham et Vlamis (1999) je možné syndrom vzteku u kokršpanělů řešit pomocí Slívy třešňové, kterou lze použít jako konstituční lék.

Jak můžeme vidět, v grafu výrazně převažují respondenti, kteří doma mají čistokrevné plemeno (83 jedinců), než křížence. Otázkou však zůstává, do jaké míry to lze považovat za ověřitelné, pokud majitel nepředloží průkaz původu svého psa. Nicméně tím se můj průzkum nezabývá.

Otázka č. 5

Přikláníte se spíše k léčbě pomocí přírodních nebo chemických prostředků?

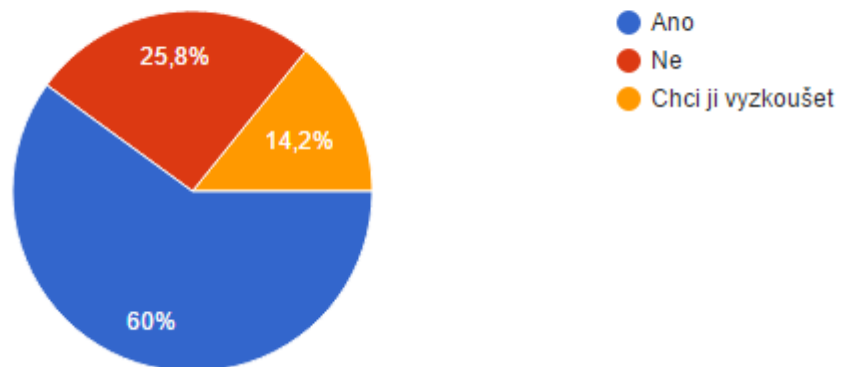
Obr. č. 5: Graf léčba přírodními či chemickými prostředky

Otázka měla kromě jiného za úkol zjistit, jak veřejnost reaguje na léčbu pomocí přírodních prostředků, zda tuto léčbu akceptuje a využívá. V drtivé většině 61 % (73 lidí) se respondenti přiklání k léčbě za pomoci kombinace přírodních i chemických prostředků, což je naprosto adekvátní tvrzení. Dokazuje to, že lidé přírodní léčbě věří, ale zároveň si uvědomují, že ne vše jde v dnešní přetechnizované a "jedové" době vyřešit pouze přírodní cestou. Z průzkumu dále vyplývá, že 34,7 % (42 lidí) dotazovaných dává přednost čistě přírodním prostředkům, a nejspíš lze usuzovat, že se touto problematikou zabývají intenzivněji. Pouze 4,3 % respondentů zvolilo možnost čistě chemických prostředků, ze 120 lidí je to pouze 5 jedinců, tedy minimální vzorek sledovaných.

Tato otázka tedy poukázala na to, že se lidé navrací k přírodní léčbě a předpokládám, že s ní mají dobré zkušenosti, když ji i nadále využívají.

Otázka č. 6

Vyzkoušeli jste Bachovu květovou terapii u svého psa?

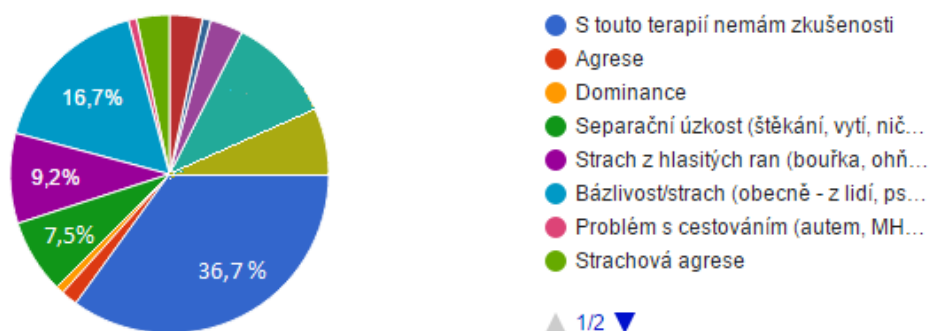
Obr. č. 6: Graf využití Bachovy květové terapie

Od této otázky se dotazník věnuje konkrétněji problematice využití Bachovy květové terapie u psů, neboť to je hlavním cílem tohoto dotazníkového šetření. Je třeba zdůraznit, že dotazník byl volně přístupný pro širokou veřejnost, vyplňovali ho tedy také respondenti, kteří o Bachově květové terapii nikdy neslyšeli. Pro ně je vždy v otázce připravena odpověď odpovídající jejich nevyužívání této terapie.

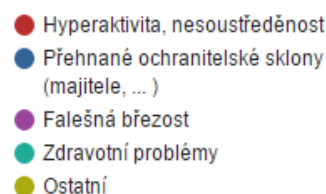
Z grafu vyplývá, že ze 120 respondentů vyzkoušelo Bachovu květovou terapii u svého psa 60 %, tedy 72 lidí. Dalších 14,2 % (17 lidí) ji plánuje vyzkoušet a 25,8 % (31 lidí) ji nikdy u svého psa nevyužilo.

Otázka č. 7

Jaký problém jste řešili pomocí květové terapie u svého psa?

Obr. č. 7: Graf problémového chování

Otázku číslo 7 považuji za velmi důležitou, neboť má za úkol zjistit nejčastější problémové chování, které majitelé psů řešili pomocí Bachovy květové terapie. Dle toho jsem volila také možnosti odpovědí. V případě, že majitel nenalezl problém, který řešil, zvolila možnost "jiné" a stručně řešený problém charakterizoval. Této možnosti využilo 7,5 % respondentů, což je 9 lidí, mezi uvedené problémy patřil například: nezáměr o své okolí, nesoustředěnost při tréninku, celkové zklidnění a podobně. Dále jsem uvedla možnost "S touto terapií nemám zkušenosti" a to právě pro respondenty, kteří se do průzkumu zapojili, byť s Bachovou květovou terapií nemají žádné zkušenosti, jedná se o 36,7 % (44 lidí) respondentů.

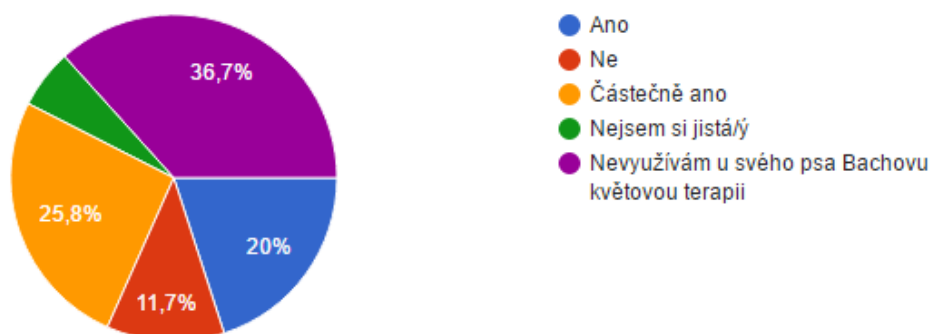
Nejčastěji řešené problémové chování pomocí Bachovy terapie je bázlivost/strach, a to obecně - z lidí, psů, věcí - tuto možnost zvolilo 20 lidí (16,7 %). Dalším byl strach z hlasitých ran (ohňostroje, bouřka a podobně), tuto možnost zvolilo 11 respondentů (9,2 %). Zdravotní problémy řešilo pomocí této terapie 10 lidí (8,3 %). Separáční úzkost, tedy strach z osamocení, řešilo 9 lidí (7,5 %). U této otázky jsem se zaměřila také na otázku týkající se plemen, neboť kříženci pocházející z útulku mívají často toto problémové chování. Z mého šetření vyplývá, že poměr kříženců o pár jedinců převyšuje v tomto problému čistokrevné psy.

Strachovou agresi řešilo 3,3 % respondentů, stejně tak falešnou březost a hyperaktivitu/nesoustředěnost, celkem tedy řešilo tyto tři problémy u svých psů 12 majitelů. Samotnou agresi řešili u svého psa 2 respondenti (1,7 %), v obou případech se jednalo o agresi vůči jiným psům. Přehnané ochranné sklony řešil pomocí květové terapie u svého psa pouze jeden člověk, a stejně tak projevující se dominanci. Problém s cestováním u psa řešil jeden majitel.

Otázka č. 8

Pomohly esence Vašemu psovi daný problém vyřešit?

Obr. č. 8: Graf účinnosti esencí

Opět je v odpovědi možnost "Nevyužívám u svého psa Bachovu květovou terapii" pro respondenty, kteří se průzkumu zúčastnili, i když nemají žádnou zkušenost s touto terapií. Ostatní respondenti, tedy 20 % (24 lidí) uvedlo, že esence jejich psovi na daný problém zabraly. Větší část, 31 lidí uvedlo možnost "částečně ano", neboť se projevil efekt esencí, zmírnil se problém v chování, ale ještě zcela nevymizel, či se nedostavil efekt, ve který majitel psa doufal. Odpověď "nejsem si jistá/y" uvedlo 7 respondentů a byla přidána na žádost právě vyplňující veřejnosti, neboť se účinek esencí projevil, ale nebyl natolik výrazný, jak by měl, případně, jak majitel psa doufal.

V případě 14 lidí (11,7 %) esence u jejich psa vyřešit daný problém nepomohly, nutno však zmínit, že dle průzkumu 4 majitelé nenechali pro svého psa namíchat esence na míru, tedy pořídili tzv. hotovou směs, která u toho konkrétního jedince nemusí mít žádný účinek, což se nejspíš také stalo. Dalších 8 respondentů uvedlo, že nevyužívají Krizové esence, které jsou vždy doporučovány při začínající léčbě pomocí Bachovy květové terapie.

Otázka č. 9

Pokud ne, pokračovali jste i přesto v doporučeném užívání?

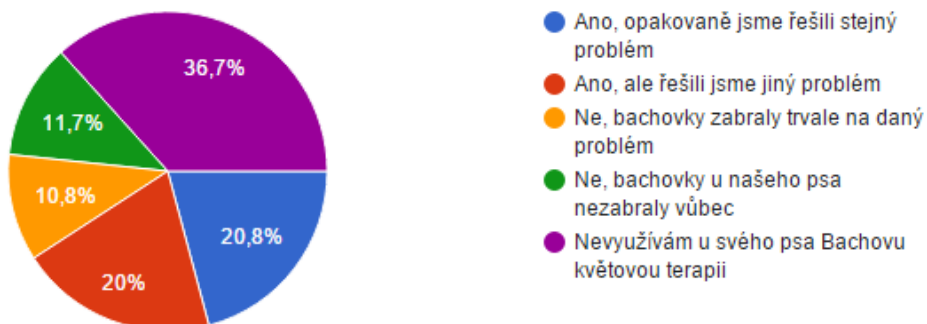

Obr. č. 9: Graf doporučeného užívání

Respondenti nevyžívající Bachovu květovou terapii opět měli k dispozici odpovídající odpověď a procentuální zastoupení 36,7 % (44 lidí) se nijak nemění. V případě, že esence na daný problém nezabraly, pokračovalo i přesto v jejich užívání 38 lidí (31,7 %). U 24 účastníků průzkumu nebylo nutné pokračovat v podávání esencí, neboť esence zabraly. Dalších 14 lidí (11,7 %) v doporučeném užívání nepokračovalo, jednalo se o majitele, kteří si nebyli jisti efektem esencí a ti, u jejichž psů esence nezabraly. Opět je třeba zmínit, že tito uživatelé neměli namíchnány esence na míru, ani Krizové esence a dle jejich odpovědí mi přijde jejich přístup poměrně laxní. Můj předpoklad je, že kdyby se o problematiku více zajímali, případně si opravdu nechali připravit esence pro svého psa od odborníka, mohl být výsledek jiný.

Otázka č. 10

Vraceli jste se k léčbě pomocí Bachovy květové terapie?

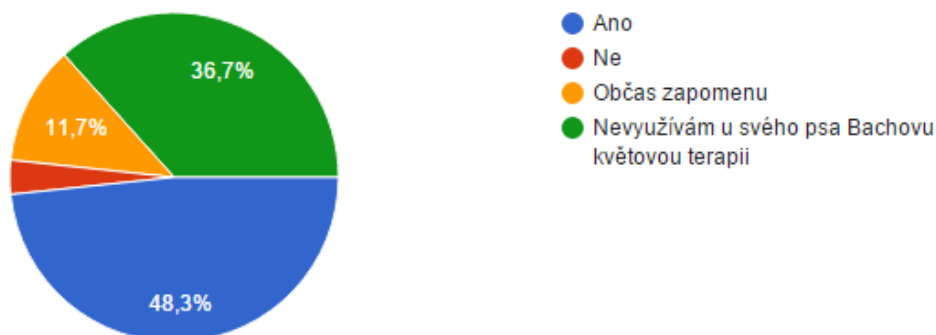

Obr. č. 10: Graf návratnosti léčby

Z vyhodnocení této otázky vyplývá, že u 14 lidí Bachova květová terapie u jejich psa vůbec nezabrala a proto se už znovu nepokusili daný problém její pomocí řešit. Naopak 25 respondentů (20,8 %) se vrátilo k léčbě pomocí této terapie a opakovaně řešili u svého psa stejný problém. Předpokladem tedy je, že byl problém na nějaký čas vyřešen, ale znovu se objevil a proto bylo třeba opětovně započít terapii. Dalších 24 majitelů (20 %) se také vrátilo k léčbě pomocí Bachovy květové terapie, ale řešili jiný problém u svého psa. Což má pro průzkum této práce vypovídající hodnotu v tom, že se jim již podařilo pomocí květové terapie odstranit problém v chování jejich psa a rozhodli se opětovně pro využití této terapie, které důvěřují. Zpět k léčbě se nevrátilo 13 respondentů (10,8 %), neboť terapie konkrétní problém vyřešila a žádný další se zatím neobjevil.

Otázka č. 11

Dodržujete doporučené dávkování?

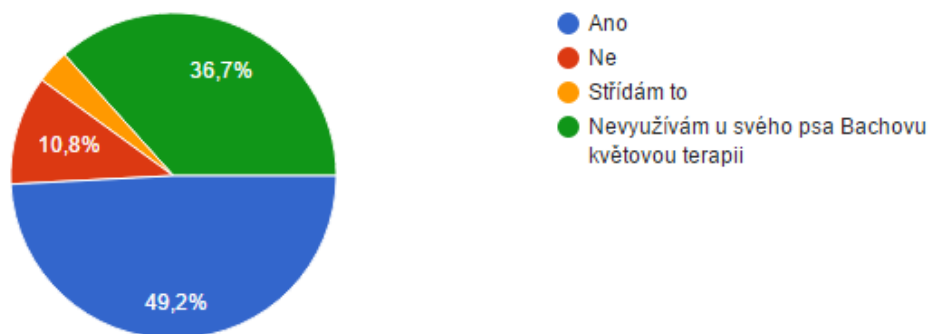
Obr. č. 11: Graf dodržování doporučeného dávkování

Doporučené dávkování je třeba vždy dodržovat, ať se jedná o přírodní léčbu nebo léčbu pomocí chemických prostředků. Při léčbě zvířat je to o to důležitější, neboť jako majitel je to právě člověk, který má zodpovědnost z hlediska dodržování správného dávkování svému zvířeti. Bachova terapie je zcela nenávyková a ani při použití více než 4 kapek několikrát denně nemůže psovi nijak ublížit. Přesto je třeba dodržet alespoň minimální počet podání esencí, pro zaručení co nejlepšího působení a účinnosti terapie.

Jak ukázal průzkum, drtivá většina majitelů dodržuje stanovené doporučené dávkování, jedná se o 58 respondentů (48,3 %). Naopak 4 respondenti uvedli, že doporučené dávkování nedodržují a 14 majitelů (11,7 %) se přiznalo, že občas esence zapomene svému psovi podat. Může být poté otázkou, zda esence nemusely splnit svůj účel právě kvůli nesprávnému či nedodržení doporučenému dávkování.

Otázka č. 12

Necháváte Vašemu psovi míchat esence na míru konkrétním problémům?

Obr. č. 12: Graf esence na míru

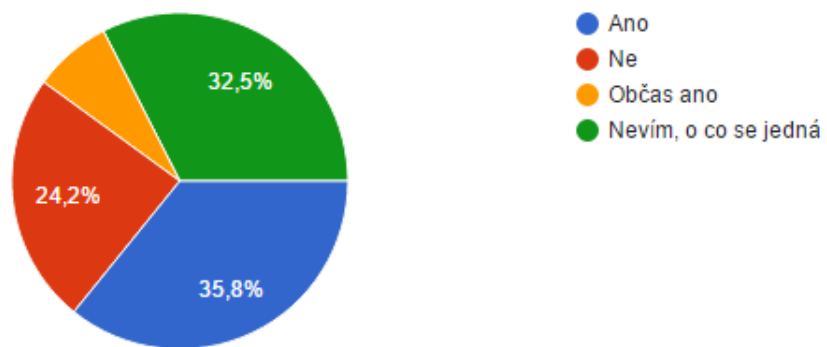
Tato otázka se týká míchání esencí tzv. na míru danému jedinci a problému. Certifikovaní praktici vyškolení Bachovým centrem v Anglii a fungující i u nás v České republice, jsou schopni po konzultaci s majitelem namíchat ty nejlepší možné kombinace esencí přímo na míru konkrétnímu jedinci, v závislosti na tom, s jakým problémem se potýká. Toto je nejlepší možná varianta zaručující nejlepší šanci na úspěch při řešení problémového chování u psa. Ve svém bádání jsem se však setkala i s tzv. hotovými směsmi, které se prezentují například jako "Esence na strach", "Esence pro zklidnění", "Esence pro separační úzkost" a podobně. Při prozkoumání tyto esence opravdu obsahují klasické Bachovy květy, které se v této terapii využívají, ale už jsou předem smíchané jako hotová směs a proto nemusí vyhovovat konkrétnímu psovi, takže jejich použití je možné, ovšem výsledek nemusí být nijak valný.

Většina respondentů (59) odpověděla, že nechávají svému psovi míchat esence na míru, pouze 13 lidí uvedlo, že ne a používají tedy již hotové směsi. Jenom tři tito majitelé uvedli, že esence vyřešily problém u jejich psa.

Další 4 respondenti uvedli, že střídají při míchání esencí pro svého psa právě hotové směsi a esence na míru.

Otázka č. 13

Používáte u psů kromě esencí na míru také "Krizové esence", jako první pomoc?

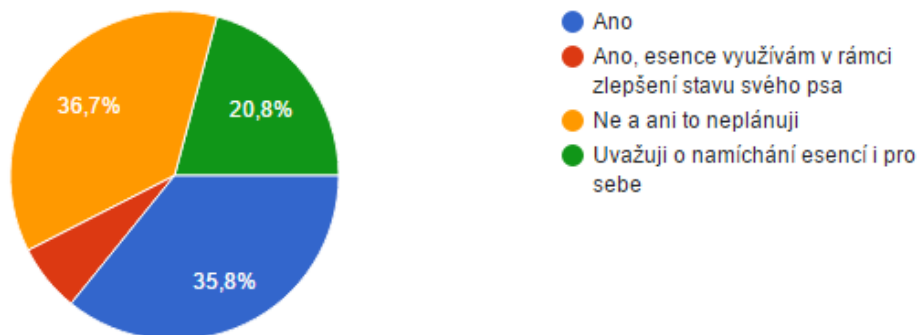

Obr. č. 13: Graf Krizové esence

Ve své práci věnuji Krizovým esencím jednu podkapitolu, protože při využití u zvířat hrají opravdu velkou roli v rámci první pomoci. Zajímalo mě tedy jejich uplatnění u psů respondentů a překvapilo mě, že 29 lidí (24,2 %) využívajících jinak Bachovu květovou terapii tyto Krizové esence vůbec nepoužívá, někteří respondenti zvolili dokonce možnost "nevím, o co se jedná". Devět lidí uvedlo, že občas Krizové esence využijí a 43 lidí (35,8 %) je využívá běžně v kombinaci s esencemi na míru.

Otázka č. 14

Plánujete/užíváte Bachovy květové esence i Vy?

Obr. č. 14: Graf užívání Bachovy květové terapie u majitelů psů

Poslední otázka se zabývá samotnými majiteli psů, neboť je známo, že psi přebírají naše emoce, starosti i nálady a je tedy možné, že můžeme negativně ovlivňovat a způsobovat jejich problémové chování právě my. Někteří praktici Bachovy terapie proto doporučují užívání esencí právě i majiteli psa, v rámci zlepšení jeho stavu.

Tento fakt potvrdilo 8 lidí využívajících esence právě v rámci zlepšení stavu svého psa. Dalších 25 lidí (20,8 %) uvažuje o namíchání esencí i pro sebe a 43 lidí (35,8 %) využívá Bachovu květovou terapii nejen u svého psa, ale i u sebe. Zbytek (44 respondentů) užívat esence v rámci Bachovy květové terapie neplánuje.

4.3 Souhrn získaných dat

Dotazníkové šetření mělo za úkol udělat průzkum mezi veřejností a zjistit povědomí lidí o Bachově květové terapii a případném využívání této terapie právě samotnými majiteli u svých psů. V úvodních otázkách se zabývám také problematikou přírodních a chemických prostředků, kde zjišťuji, jak veřejnost reaguje na léčbu právě pomocí přírodních prostředků. Ze šetření vyplývá, že 73 respondentů se přiklání k léčbě za pomoci kombinace přírodních a chemických prostředků. Velká část - 42 dotazovaných - dává přednost čistě přírodním prostředkům a lze usuzovat, že se touto problematikou více zabývá.

Většina vyplňujících respondentů má povědomí o Bachově květové terapii a ze 120ti respondentů ji u svého psa využilo/využívá 72 lidí.

Průzkum vedl ke zjištění nejčastějšího problémového chování, případně zdravotních problémů, které respondenti pomocí Bachovy květové terapie u svých psů řešili, či stále řeší. Nejčastějším řešeným problémem je bázlivost/strach, a to obecně - z lidí, psů, věcí.

Dále šetření prokazuje, kolik psů bylo úspěšně zbaveno problémového chování, dle šetření je to 24 jedinců, dalších 31 se zbavilo problému částečně a 7 respondentů si není jistých účinkem esencí. U čtrnácti jedinců nebyl prokázán žádný účinek, tyto negativní ohlasy však mohly být způsobeny právě samotnými majiteli nedodržujícími doporučené dávkování a nevhodným zvolením esencí.

Mimo jiné se průzkum zabýval otázkou míchání esencí na míru konkrétnímu jedinci, tohoto využívá 59 respondentů. Krizové esence, jako první pomoc, využívá v kombinaci s esencemi na míru u svého psa 43 lidí. Ukázalo se, že ne všichni majitelé využívající Bachovu květovou terapii používají vhodně zvolené esence.

5 Závěr

Důkladnější zkoumání této problematiky přivedlo minimálně mě, jakožto autora práce, k několika zjištěním, které si chci následně ověřit v praxi. Od práce očekávám, že někoho může dané téma a z něho vycházející průzkum zaujmout natolik, že se bude dále o tuto problematiku zajímat a případně ji také vyzkouší u svého psa.

Na závěr bych podotkla jednu svoji myšlenku, která se zabývá otázkou prokázání funkčnosti této terapie u zvířat. Zvíře si není vědomo toho, že jsou mu podávány kapky, které jak majitel doufá, budou zázračné a odstraní problémové chování. Zvíře nezná placebo efekt a může být tedy dle mého úsudku ovlivnitelné pouze svým majitelem nebo působením esencí.

Vzhledem k velmi malému počtu provedených studií u zvířat je dle mého názoru každá další práce poukazující na možnost využití Bachovy květové terapie ať již u psů či zvířat obecně, přínosnou. Byla by škoda tuto metodu dále důkladněji neprozkoumat, když i podle mého průzkumu má poměrně hojné zastoupení uživatelů či případných zájemců. Značí to tedy návrat lidstva k léčbě pomocí přírodních prostředků a jejich následným využitím také u domácích zvířat.

6 Seznam použité literatury

Armstrong, N. C., Ernst, E. 2001. Regular Article: A randomized, double-blind, placebo-controlled trial of a Bach Flower Remedy. *Complementary Therapies in Nursing and Midwifery*. 7 (4). 215-221. ISSN: 13536117.

Bach, E., Wheeler, F. J. 1998. *The Bach flower remedies*. Keats Publishing. United States. p. 192. ISBN: 9780879838690.

Ball, S. 2013. *Principles of Bach flower remedies*. Singing Dragon. London. p. 132. ISBN: 9781848191426.

Barnard, J. 2004. *Bach flower remedies: Form and Function*. SteinerBooks. United States. p. 349. ISBN: 9781584200246.

Bodlák, J. 1998. *Praktická fytoterapie aneb Léčení bylinkami*. Volvox Globator. Praha. s. 261. ISBN: 8072071424.

Bühning, U. 2010. *Léčivé rostliny: obsahové látky, zpracování, základní recepty*. Euromedia Group. Praha. s. 360. ISBN: 9788024224749.

Coxon, A. 1989. A bridge across centuries. *International Journal of Aromatherapy* 2 (3). 14-15. ISSN: 09624562.

Darwin, Ch. 2006. *O původu člověka*. Academia. Praha. s. 360. ISBN: 8020014233.

de Carvalho Resende, M. M., de Carvalho Costa, F. E., de Carvalho Costa, M. J., Lopes Mundim, F. G., Araújo, R. G., Bueno Gardona, R. G. 2014. Preventive use of Bach flower Rescue Remedy in the control of risk factors for cardiovascular disease in rats. *Complementary Therapies in Medicine*. 22 (4). 719-723. ISSN: 09652299.

Ernst, E. 2002. "Flower remedies": a systematic review of the clinical evidence. *Wiener klinische Wochenschrift*. 114 (23-24). 963-966. ISSN: 00435325.

- Gleditsch, J. 2002. Předmluva. In: Maly, I. Bachova květová terapie jako šance, pomoc a inspirace. Synergie. Praha. s. 9-10. ISBN: 8086099768.
- Graham, H., Vlamis, G. 1999. Bach flower remedies for animals. Findhorn Press. Scotland. p. 128. ISBN: 9781899171729.
- Hensel, W. 2009. Léčivé rostliny: nový průvodce přírodou. Euromedia Group. Praha. s. 256. ISBN: 9788024220437.
- Howard, J. 1994. Bachove liečivé kvety, Krok za krokom: návod ako užívať Bachove liečivé kvety. Aquamarin. Bratislava. s. 71. ISBN: 8085592096.
- Howard, J. 2007. Do Bach flower remedies have a role to play in pain control? A critical analysis investigating therapeutic value beyond the placebo effect, and the potential of Bach flower remedies as a psychological method of pain relief. *Complementary Therapies in Clinical Practice*.13 (3). 174-183. ISSN: 17443881.
- Iburg, A. 2008. Lexikon přírodní medicíny: obsahové látky, léčebné účinky, užití. Rebo. Čestlice. s. 285. ISBN: 9788025501061.
- Jahodář, L. 2010. Léčivé rostliny v současné medicíně. Havlíček Brain Team. Praha. s. 233. ISBN: 9788087109229.
- Janča, J. 1995. Alternativní medicína: komplexní prevence a léčba přírodními prostředky. Eminent. Praha. s. 260. ISBN: 8090017630.
- Maly, I. 2002. Bachova květová terapie jako šance, pomoc a inspirace. Synergie. Praha. s. 169. ISBN: 8086099768.
- Mantle, F. 1997. Bach flower remedies. *Complementary Therapies in Nursing & Midwifery*. 3 (5). 142-144. ISSN: 13536117.
- Michel, K. 2012. Bachovy květové esence od A do Z: 38 esencí k harmonizaci těla i duše. Metafora. Praha. s. 319. ISBN: 9788073593513.

- Pitcairn, R. H., Pitcairn, S. H. 2003. Přírodní medicína pro psy a kočky. Pragma. Praha. s. 341. ISBN: 8072058355.
- Scott, M. J., Mariani, G. 2007. Bach flower remedies for dogs. Findhorn Press. Scotland. p. 148. ISBN: 9781844090990.
- Scheffer, M. 2000. Bach Flower Therapy: Theory and Practice. Inner Traditions Bear and Company. Rochester. p. 240. ISBN: 9780892812394.
- Schwartz, C. 2002. Natural Healing for Dogs and Cats A-Z. Hay House. Carlsbad. p. 139. ISBN: 9781561707935.
- Schwartz, S. 2008. Psychoactive Herbs in Veterinary Behavior Medicine. Wiley-Blackwell. United States. p. 400. ISBN: 9780470344347.
- Stapór, T. 2004. Léčivá moc květin a vůní. Alpress. Frýdek-Místek. s. 101. ISBN: 8073620359.
- Stein, P. 2011. Přírodní léčba psa: rychlá úleva pomocí homeopatie a Bachovy květové terapie. Jan Vašut, s. r. o. Praha. s. 128. ISBN: 9788072366026.
- Steinová, D. 2013. Léčivé květy. Volvox Globator. Praha. s. 193. ISBN: 9788072078936.
- Virtue, D., Reeves, R. 2013. Květová terapie. Pragma. Praha. s. 208. ISBN: 9788073493585.
- Vlamiš, G. 1990. Bach flower remedies to the rescue. Inner Traditions Bear and Company. Vermont. p. 176. ISBN: 9780892813780.
- Walach, H., Rilling, C., Engelke, U. 2001. Efficacy of Bach - flower remedies in test anxiety: a double blind, placebo - controlled, randomized trial with partial crossover. Journal of Anxiety Disorder. 15 (4). 359-366. ISSN: 08876185.

7 Přílohy

7.1 Tabulky

Tab. č. 1: Seznam květových esencí - 1. skupina - strach (upraveno dle Graham et Vlamis, 1999).

ESENCE	LÉČÍ	NAVOZUJE	KLÍČOVÉ PROJEVY
Aspen Topol osika	Strach z neznámých věcí	Odvahu	Úzkost, chvění, nervozita, funění
Cherry plum Slíva třešňová	Nutkavé, neovladatelné chování	Klid a sebeovládání	Hysterie, běsnění, sebedestruktivní chování, fobie
Mimulus Kejklířka skvrnitá	Strach ze známých věcí	Odvaha	Nervozita, strach, fobie
Red chestnut Červený kaštan	Přehnané ochranné chování	Klid v kritické situaci	Přehnaná snaha chránit a obavy
Rock Rose Devaterník penízkovitý	Děs, strach, panika	Klid, odvaha, statečnost	Strach, třes, panika

Tab. č. 2: Seznam květových esencí - 2. skupina - nejistota (upraveno dle Graham et Vlamis, 1999)

ESENCE	LÉČÍ	NAVOZUJE	KLÍČOVÉ PROJEVY
Cerato Rožec	Nedostatek sebedůvěry	Sebejistotu	Závislost na majitelích, nedostatek jistoty
Gentian Hořec	Ztrátu odvahy, slabost po nemoci	Houževnatost	Neúspěch, ztráta úsilí
Gorse Hlodaš	Beznaděj, sklíčenost	Odolnost, vitalita	Zoufalství
Hornbeam Habr obecný	Slabost, únavu, vyčerpání	Vitalitu	Apatie, neschopnost přizpůsobit se
Scleranthus Chmerek roční	Nevyrovnanost a nejistotu	Vyrovnanost a stabilitu	Neurčitá povaha a chování
Wild oat Sveřep větevnatý	Nedostatečné nasměrování	Obnovuje energii a schopnosti	Nenaplněný potenciál

Tab. č. 3: Seznam květových esencí - 3. skupina - nezáměr o své okolí (upraveno dle Graham et Vlamis, 1999)

ESENCE	LÉČÍ	NAVOZUJE	ZÁSADNÍ PROJEVY
Clematis Bílá lesní réva	Nedostatek zájmu	Soustředění	Nezáměr, zmatenost, zhroucení z vyčerpání
Honeysuckle Zimolez kozí list	Stesk po domově	Přizpůsobivost	Neschopnost vyrovnat se s aktuální situací
Chestnut bud Poupě jírovce	Neschopnost poučit se ze zkušeností	Schopnost učit se	Zlozvyky, opakované problémy
Mustard Hořčice divoká	Deprese bez příčiny, melancholie	Vyrovnanost	Sklíčenost
Olive Oliva	Psychické a fyzické vyčerpání	Sílu, schopnost regenerace	Slabost, nemoc, vyčerpání
White chestnut Bílý (koňský) kaštan	Roztržitost a nespavost	Schopnost odpočívat	Obsesivní chování, neklid
Wild Rose Šípková (planá) růže	Rezignace a apatie	Obnovuje sílu a chuť žít	Kritický stav, apatie, vyčerpání

Tab. č. 4: Seznam květových esencí - 4. skupina - osamělost (upraveno dle Graham et Vlamis, 1999)

ESENCE	LÉČÍ	NAVOZUJE	KLÍČOVÉ PROJEVY
Heather Skotský vřes	Dožadování se pozornosti, osamělost	Vyrovnanost	Žadonění o pozornost, hluchost
Impatiens Netýkavka žlázonosná	Netrpělivost, spěch	Trpělivost	Hyperaktivita, napětí, podrážděnost
Water violet Žebratka bahenní	Rezervovanost a lhostejnost	Usnadňuje sociální kontakty	Netečnost, samotářství

Tab. č. 5: Seznam květových esencí - 5. skupina - přecitlivělost na vlivy a názory ostatních (upraveno dle Graham et Vlamis, 1999)

ESENCE	LÉČÍ	NAVOZUJE	KLÍČOVÉ PROJEVY
Agrimony Řepík lékařský	Psychické, fyzické skryté utrpení	Spokojenost, vnitřní klid	Stres, slinění, teplota, nesoustředěnost
Centaury Zeměžluč lékařská	Nedostatek asertivity	Asertivitu, odolnost a osobitost	Nejistota, submisivita
Holly Cesmína ostrolistá	Podezřívavost, zlomyslnost	Velkorysost	Vzdorovitost, špatná nálada, zlomyslnost
Walnut Vlašský ořech	Obtížnou přizpůsobivost novým okolnostem	Adaptabilita k novým okolnostem	Neschopnost vyrovnat se se změnou, úzkost, poruchy chování

Tab. č. 6: Seznam květových esencí - 6. skupina - sklíčenost a beznaděj (upraveno dle Graham et Vlamis, 1999)

ESENCE	LÉČÍ	NAVOZUJE	KLÍČOVÉ PROJEVY
Crab apple Plané jablko	Otravu, nákazu, pocit nečistoty	Pocit čistoty, pomáhá při dlouhodobém užívání antibiotik	Inkontinence, nebezpečí infekce, cizí tělesa, paraziti
Elm Jilm	Nepřiměřené chování	Kompetentnost, odolnost	Přílišné požadavky
Larch Modřín	Ztrátu sebedůvěry, váhavost a strach ze selhání	Sebejistotu	Ztráta sebejistoty, vystrašenost, podřízenost
Oak Dub	Nedostatek odolnosti	Odolnost, vytrvalost, vitalitu a sílu	Umíněnost, výdrž navzdory okolnostem
Pine Skotská sosna	Zkroušenost a pocit viny	Pozitivní postoj	Omluvné chování
Star of Bethlehem Snědek okoličnatý	Fyzický, emoční nebo psychický šok	Fyzický, emoční nebo psychický klid	Šok, trauma, utrpení, operace
Sweet chestnut Jedlý kaštan	Extrémní fyzické nebo psychické utrpení	Odolnost	Odloučení, intenzivní utrpení a bolest
Willow Žlutá vrba	Zlomyslnost, vzdorovitost	Dobrou náladu	Vzdorovitost, zdání naschválů

Tab. č. 7: Seznam květových esencí - 7. skupina - přílišná starostlivost o druhé (upraveno dle Graham et Vlamis, 1999)

ESENCE	LÉČÍ	NAVOZUJE	KLÍČOVÉ PROJEVY
Beech Buk lesní	Netolerantnost	Flexibilitu a snášenlivost	Změny v režimu, podráždění
Chicory Čekanka	Usilování o pozornost, vlastnické chování	Normální láskyplné a ochranné chování	Přehnané ochraňování, poutání pozornosti
Rock Water Voda z (léčivých) pramenů	Nedostatečnou přizpůsobivost a stres při změnách, tvrdohlavost, potlačování	Poddajnost a jemnost, přizpůsobivost	Nutkové chování, tvrdohlavost
Vervain Sporýš lékařský	Napjatost, přehnané nadšení, impulzivnost	Sebeovládání	Hyperaktivity, nedočkavost, napjatost
Vine Vinná réva	Dominantnost a teritoriální chování	Kvality přirozených vůdců	Dominantnost, přehnané ochranné sklony, teritoriální chování a odmítavost

7.2 Dotazník - Využití Bachovy květové terapie u psů

Dobrý den,

ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku k mé bakalářské práci na téma "Využití Bachovy květové terapie u psů". Dotazník je zcela anonymní a bude sloužit čistě pro potřeby mé bakalářské práce. Prosím o uvádění pravdivých informací.

Bachova květová terapie je metoda vytvořená anglickým lékařem Edwardem Bachem na počátku minulého století. Její pomocí lze u zvířete regulovat disharmonické duševní stavy nebo změny charakteru. Bachova terapie léčí příčinu potíží a nejen důsledky. Esence jsou čistě přírodní a nejsou návykové, lze je kombinovat s jakýmkoli léky. Jedná se o 38 esencí, z nichž 37 pochází z volně rostoucích stromů a bylin a 1 z pramenité vody.

Cílem dotazníkového šetření je zjistit povědomí majitelů psů o Bachově květové terapii, jejím využití, postupech, působení a konečných výsledcích.

V případě, že jste majitelem více než jednoho psa a máte zájem se podílet na tomto průzkumu, vyplňte prosím dotazník vícekrát.

Děkuji za Váš čas a spolupráci.

Křížová Kristýna

Obor kynologie, FAPPZ, Česká zemědělská univerzita

---

1. Slyšeli jste někdy o Bachově květové terapii?
  - a. Ano
  - b. Ne
  - c. Možná

2. Jaké je pohlaví Vašeho psa?
  - a. Fena
  - b. Pes

3. Jak starý je Váš pes?

Prosím uveďte věk Vašeho psa, údaj zapisujte v letech (např. 3 roky), u štěňat lze věk udat v měsících (např. 8 měsíců). Pokud nevíte, napište přibližný věk Vašeho psa.

.....

4. Jaké plemeno psa vlastníte?

Majitele čistokrevných psů prosím o uvedení konkrétního plemene do kolonky "jiné".

- a. Kříženec
- b. Jiné: .....

5. Přikláníte se spíše k léčbě pomocí přírodních nebo chemických prostředků?

- a. Přírodní prostředky
- b. Chemické prostředky
- c. Kombinace obojího

6. Vyzkoušeli jste Bachovu květovou terapii u svého psa?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Chci ji vyzkoušet

7. Jaký problém jste řešili pomocí květové terapie u svého psa?

Přikládám seznam dle mě nejčastěji řešeného problémového chování u psů, spojeného s využitím Bachovy květové terapie. V případě, že nenaleznete Vámi řešený problém, zvolte prosím možnost "jiné" a stručně ho charakterizujte.

- a. S touto terapií nemám zkušenosti
- b. Agrese
- c. Dominance
- d. Separační úzkost (štěkání, vytí, ničení věcí, okusování nábytku, atd.)
- e. Strach z hlasitých ran (bouřka, ohňostroj, atd.)
- f. Bázlivost/strach (obecně - z lidí, psů, neznámých předmětů,..)
- g. Problém s cestováním (autem, MHD, metrem,..)
- h. Strachová agrese
- i. Hyperaktivita, nesoustředěnost
- j. Přehnané ochranné sklony (majitele, ...)
- k. Falešná březost
- l. Zdravotní problémy
- m. Jiné: .....

8. Pomohly esence Vašemu psovi daný problém vyřešit?
- a. Ano
  - b. Ne
  - c. Částečně ano
  - d. Nejsem si jistá/ý

9. Pokud ne, pokračovali jste i přesto v doporučeném užívání?

Jedná se o situaci, kdy ani po využívání lahvičky nevidíte znatelné výsledky, kladné změny chování u svého psa.

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nebylo třeba pokračovat, esence zabraly
- d. Nevyužívám u svého psa Bachovu květovou terapii

10. Vraceli jste se k léčbě pomocí Bachovy květové terapie?

*Bylo nutné léčbu pomocí květové terapie pro Vámi řešený problém opakovat?
Případně využili jste Bachovu květovou terapii pro léčbu nově vzniklého problému?*

- a. Ano, opakovaně jsme řešili stejný problém
- b. Ano, ale řešili jsme jiný problém
- c. Ne, bachovky zabraly trvale na daný problém
- d. Ne, bachovky u našeho psa nezabraly vůbec
- e. Nevyužívám u svého psa Bachovu květovou terapii

11. Dodržujete doporučené dávkování?

Dávkování je dané vzhledem k co nejlepší možné účinnosti a je tedy třeba jej dodržovat, stejně jako v případě léků v klasické medicíně.

- a. Ano
- b. Ne
- c. Občas zapomenou
- d. Nevyužívám u svého psa Bachovu květovou terapii

12. Necháváte Vašemu psovi míchat esence na míru konkrétním problémům?

Možnost "Ne" se týká esencí, které lze volně zakoupit a reprezentují se jako "hotové směsi". Například esence na "strach", "zklidnění", a podobně.

- a. Ano
- b. Ne
- c. Střídám to
- d. Nevyužívám u svého psa Bachovu květovou terapii

13. Používáte u psů kromě esencí na míru také "Krizové esence", jako první pomoc?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Občas ano
- d. Nevím, o co se jedná

14. Plánujete/užíváte Bachovy květové esence i Vy?

Může se jednat o užívání esencí v rámci zlepšení stavu Vašeho psa (kdy je jeho problém s chováním spojen s Vámi), ale také v případě, že Vás účinky zaujaly natolik, že jste se rozhodli květovou terapii vyzkoušet i na vlastní problémy.

- a. Ano
- b. Ano, esence využívám v rámci zlepšení stavu svého psa
- c. Ne, a ani to neplánuji
- d. Uvažuji o namíchání esencí i pro sebe